

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4989-4995

1971.
202.3
G-38

9243

U J P L U

U J P L U

1401
40

ՀԻՇՏՈՎ ԻՆՉԱԳՆՈՒԹԻԱՆ

Երկրի խառնուրդի և կենդանիների մասին

ԱՂԵՐՍ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐԱՐՆ

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Ց Ե Լ Ի Ք

Ճյու աղերսիս նիւթը որչափ որ ստանկ շորս հինգ թերթի չափ երկու երեք աւուր մէջ պտտրաստած ենք, որ մեր գրասենեակը կը թնայ. կուղէինք ամէնքը մէկ հատուած մը բնելով ամբողջ հրատարակել. սակայն տպագրիչները հինգ կամ վեց աւուր մէջ այոչափ ձեռագիր տպելը ամենադժուար ցուցունելով, բռնագատուեցանք մաս մաս բաժնելով ամեն շարթու հինգշարթի օրերը ձրիաբար հրատարակել, բայց այս շարթու նիւթերուն եւ պարագայներուն շատութիւնը մեզ ստիպեցին որ 'ի սէր ազգասիրութեան աղերսնու թերթերը շատցունելով բնդարձակել եւ ամենահարկաւոր գիտելեաց ցանկ մընալ աւելցունելով որ ցանկին մէջը այս շարթուան մեջ եղած անցքերուն համառօտ տեղեկութիւններ բլլալով, յօգուտ ազգիս. նպատակ ունենալով սէր, խաղաղութիւն, արդարութիւն եւ իրաւունք: Ընթերցողք կրնան իմանալ բնաբաններու որչափ ծառելի բլլալը եւ նիւթին ծանրութիւնը. բայց եւ այնպէս ազգիս խռովութեան ժամանակը ստանկ թերթի մը հարկաւորութեանը իմ ազգասիրութիւնս զիս բռնադատելով ո՛չ ստակ եւ ո՛չ հանգստութիւնս խնայեցի այս աղերսիս Բ. մասին շուտով հրատարակմանը համար, եւ ինչպէս որ ըսի, ստակը անձամբ վճարելով ահա ձեզի ձրի կը բաժնեմ, խնդրելով եւ աղերսելով ձեզ, որ եթէ դուք ալ զիս վարձատրել կ'ուզէք. (ինէ աւելի ազգօգուտ գործեր բնելու կարողութիւն ունեցող շատ կայ մէջէննիդ) կ'աղաչեմ 'ի փառս խաղաղասիրին Յիսուսի Քրիստոսի ձեր մեջէն ազգակործան խռովութիւն, ատելութիւն, անմիաբանութիւնը մէկդի ձգելով սիրոյ եւ միաբանութեան, արդարութեան եւ իրաւանց պաշտպան բլլաք. որով մենք չէ թէ մեր այս աղերսը ձրի բաժնած կ'ըլլանք. բայց ձեր մեղքերը մէկդի ձգելով մեզի անվարձատրելի կերպով գոհ եւ շնորհակալ ըրած կ'ըլլաք քրտն փոխարէն դուք ալ թէ այս անցաւոր աշխարհիս մէջ խաղաղ կեանք կրնաք անցընել եւ թէ՛ յաւիտենական աննկարագրելի փառքին արժանանալ եւ մանաւանդ միշտ մինչեւ ցկեանս եւ 'ի մտ ձեզի բարեմաղթու ըրած կ'ըլլաք:

9243

1847

[The following text is extremely faint and largely illegible due to the image quality. It appears to be a list or a series of entries, possibly related to the date 1847.]

(ԱՄասին շարունակութեանը)

ութիւնը “ մտից ’ի տուն քո և երկրպագից ’ի տա-
ճար սուրբ քո երկիւղիւ քո : Ամենէն զօրաւորը
յիշեմ, սիրելիներս, Վրիստոս Աստուած մեր՝ որ
ամէն դառն և մահաբեր տանջանաց սիրով համ-
բերեց, և զինքը տանջողներուն համար ներումն
խնդրեց իւր անձառելի անյիշաչարութեամբը՝ ըսելով՝
“ Տէր, թո՛ղ դոցա, զի ո՛չ զիտեն զինչ գործեն .
Ասանկ համբերող Աստուած և մարդ կատարեալ
մեր Տէրը Յիսուս Վրիստոս, որն որ ամէն բանի
համբերեց, երբոր իր տանը սրբապգծողները կը
տեսնէ, Աստուածային վրէժխնդրութիւնը ձեռք
կառնէ . զիտէ՛ք, ինչ կ’ընէ, երբոր տաճարը կը
մանէ և կրտսննէ իր հօրը տանը իրաւունքը պղղ-
ծող, և առուտուր ընող վաճառաշահները, զիտէ՛ք
ինչ կ’ընէ . խարազանը կ’առնէ ու իր անմահական
բերնովը զանոնք կը նախատէ ըսելով . “ Տուն իմ
տուն աղութից կոչեսցի, և դուք արարիք զգա այր
աւազակաց” : Այս ըսելով՝ կը մերժէ, կը վռնակէ
և կը հեռացընէ այն չարերը որ արծաթսիրական
ողով Սուրբ Արեղեցւոյ անարատութիւնը կը պղղ-
ծեն : Ա՛հ, սիրելիներ իմ, դուք՝ որ ’ի Վրիստոս
կը պարծիք, ի՞նչպէս Վրիստոսի ըրած աստուա-
ծային առաքինութեան հետևող չէք ըլլար . Վր-
րիստոս Աստուած որ ամեն ցաւի համբերեց, չը-
կրցաւ այս մասիս լուռ կենալ, մեհք՝ որ իրեն հե-
տեւողները ըլլալնիս մեղի փառք ու պատիւ կը հա-
մարենք, ինչպէս անոր հրամանը անընդհատ կատա-
րելէ ետ կըրնանք կենալ, և Անոր ու իր տանը
պատուոյն ու սրբութեանը անարատ մնալուն չի ջա-
նալ . ահա՛ ձեր ջանքը և կամ այս պարտականու-
թիւնը կը խնդրեմ : Յիրաւի առաջին թերթե-
րուս մէջ գրածներս յիշելով չէ՛ի ուզէր իմ ազ-
գասիրական գրուածոցս մէջ անիրաւ մարդոց և մատ-
նիչներու անուններ ալ տալ, բայց և այնպէս իմ
ազգասիրական և կրօնասիրական ըզգացումս զիս կ’ըս-

տիպէ , որ յակամայից գրքչի տակ առնեմ և այն շարերուն մուրթիւնները՝ որ զմեզ կը գայթակղեցնեն , ըստ պատշաձի պատմեմ , և իրաւունք ունենամ զանոնք եկեղեցիէն մերժուած ձանձնալու ըստ հրամանի Տեառն մերոյ որ կ'ըսէ « Եթէ ակնքս աջ գայթակղեցուցանէ զքեզ , հա՛տ զնա և ընկեա՛ ի քէն » : Աւրեմն շչմարիտ քրիստոնէութեան և հաւատարիմ ազգասիրութեան գործադիր ըլլալու փափաքելով՝ կը փութամ ծանուցանելու , որ մեր Լճուաքեւական Սուրբ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մէկ մասը սեպած ենք մինչև ցայսօր գրլուխ հօտին Քրիստոսի ունենալ Վաթուղիկոս , Պատրիարք և Լճաջնորդ անուններով անձինք կրօնաւորաց մէջէն ընտրելով . որոնց Քրիստոսի փոխանորդ անունը կուտանք . և ինչպէս որ վերը ըսինք , կրօնաւորաց դասին մէջ , դարձեալ կը կրկնենք թէ որչափ դառն է կրօնաւորներու պակասութիւնը քան զաշխարհականինը և աւելի ազգակործան է : Հիմա երբոր մեր Պօլսոյ Եկեղեցւոյ Վլուխ Պատրիարքի տիտղոսով և առաքեւական Եպիսկոպոս պատուանունով և զրոշմով ձանձցուած մարդ մը , երբ իր բոլոր պարտականութիւնները ոտքի տակ կ'առնէ , կամ կ'իրքով և կամ զանազան շահուց և կամ խռովութիւն սերմանելու դիտաւորութեամբ , ինչպէս կրնանք զանիկայ Քրիստոսի փոխանորդ ձանձնալ . արդեօք այս ձանաչումը Քրիստոնէական վարուց պտուղ կրնա՞յ ըլլալ . կը հարցնեմ ձեզ Քրիստոսի հրամանները չկատարող հովիւ մը , որ իւր հովուապետին դերագոյն սրբութեանը արատ կը բերէ , արդեօք զանի ընդունողները նոյն հովուապետին նախատինք և արհամարհանք մը ըրած չե՞ն ըլլար :

Սկսինք մի ըստ միով նկարագրութիւն մը ընել , նոյն Եպիսկոպոսի զրոշմով և Պատրիարքի տիտղոսով զարդարուածին վրայ , որ Լճուաքեւական արդարութիւնը և իրաւունքը աւրեց ու ոտքի տակ առաւ :

Վիտէք սիրելիներ , Քրիստոս իւր հօտը վաս-

արկելու համար արին թափեց, Պօլտոյ Պատրիարքը, որ Վրբիստոսի փոխանորդ եմ կ'ըսէ, և զոր ասոր համար ձանջցած եմք, իբր եպիսկոպոս և պատրիարք, զիտէք ինչ կ'ընէ, ու ինչ կրխօսի, Պատրիարքի կողմնակից Վրբիստոնեայներ, և Վրբիստոսի արեամբք գնեալ հօտը յանիրաւի կըմասնէ, և կը զրպարտէ լըբութեամբ, ինչ սոսկալի զրպարտութիւն . . . Բարձրապատիւ Փաշային կ'ըսէ թէ՛ «Միլէթիմ կաէպսիղ օլտու» :

Որչափ ամբարտաւան զրպարպութիւն և ո՛րչափ յիմարական զրոյց . որովհետև չմտածեր թէ Միլէթիմ ըսելով, ազգին ամբողջութիւնը կը հասկըցուի, որուն մէջ կը գտնուին նաև իրեն սիրելի և կամակից եղող մէկ երկու անիրաւներն ալ :

Վրբիստոսի անզին արեամբք գնեալ ժողովուրդ, ահա քեզ իւր անձնական աշխարհային փառքին համար յանիրաւի զրպարտութիւն ընող և ուրացող մը : Ուրեմն եղբայրներ, վերցուցէք ձեր վրայէն Սուրբ Լսազանին շնորհիւր ստացեալ քրիստոնեայ անունը և անանկով Պատրիարքը ձանջէք, որովհետև այն որ Վրբիստոսի հեռուողները կ'անարգէ, զՎրբիստոս կ'անարգէ : Ուրեմն ի՞նչ ընենք, Վրբիստոսի Տեառն մերոյ (ո՛հ, կը սոսկամ ըսելու) հըրամանները ոտքի տա՛կ առնենք, զանի Պատրիարք ձանջալու համար կ'ընդունիք այս փառքը, և թէ որ բարբարոսութեամբ ընդունիք, Լստուծ մէ ի՞նչ պատիժ կ'առնէք :

Ի՞նչ որ մեզ ուրացաւ, մեռք անիկայ կը՛րնամք ձանջալ, Եւզրայի նման անմեղները մատնողին կամակից ըլլալով մեր Վրբիստոնեական Սուրբ անունը աղարատէ՞ք : Երբոր Գեթսեմանիի պարտեզին մէջ Պիղատոսի զինուորները Վրբիստոսի մօտեցան, աւաբելոց մէկը Սաղբոսին ականջը կտրեց . իսկ մեր Տէրը ի՞նչ ըրաւ . ականջը բժշկեց զաւաբեալը խըրատեց : Սարգիս պատրիարքը ժողովուրդը որ Վրբիստոսի հօտըն է, զինուորէրու կը յանձնէ . և աւառախօս առի պէս պատրիարքարանը անոնցմով պա-

շարել կօտայ : Հայոց ազգը Պօլիս դալէն 'ի վեր
ասոր նմանը տեսած չէ : Բ՛Տա՛ ձեզ Վճրիտոսի հե-
տևող հովիւ մը . չիմտածեցի՛ր , ո՛վ անգութ , դու
կ'երթաս աշխարհէս յաւիտենական պատիժը առ-
նելու Հովուապետէն : Բզգին 4—Յ դարերէ 'ի վեր
(Սմանեան հզօր կայսրութեան լով ունեցած հա-
ւատարիմ հպատակութեան անիրաւ արատ բերելով ,
դուն քու ըրածներդ մոռցար . բայց ազգը և մեր սե-
րունդը երբէք քու մատնութիւնդ և անիրաւ զօր-
պարտութիւններդ չպիտի մոռնայ . ո՛վ կործանիչ , ա-
նարատ Սօր մերոյ սուրբ եկեղեցւոյ ազգին զաւ-
կրները դգուելու , սիրելու խրատելու և առաքինա-
կան գործոց յորդորելու տեղ՝ զանոնք կրնասա-
տես , արդեօք ի՛նչ փառք կ'առնես Բստուծմէ . հար-
ցունեմ քեզի . ազգին հարազատները ու ճշմարիտ
ազգասէրները ի՛նչու ժողովեցան քու սեւագէմ
աթռուիդ բոլորտիքը . դիտե՛ս ուրիշ պատճառ չկար .
ո՛չ խառնութիւն , ո՛չ վրդովմունք յարուցանելու և
ոչ հաւատարիմ հպատակութեան ամենաարդար
պարտքին մէկ կէտը անդամ փոխելու կամ աւրե-
լու համար էր : Դուն՝ որ քու ստորագրութիւնդ
աւրեցիր , դուն որ քու պատիւդ ոտքի տակ աւիր ,
դուն՝ որ քու Բստուծմէ քեզի աւանդ արուած սուրբ
Վկեղեցւոյ դառները անարդեցիր , նոյն պարտակա-
նութիւններդ չարաչար գործածելդ քեզի իմացընե-
լու համար եկած էր այն բրիտոստեան հօտը : Ի՛նչ
ուրախութիւն կը զգայիր Պատրիարք , արդեօք քե-
զի պէս ամբաստանողին և Ս . . . Գ . . . ի պէս մատ-
նիչ և Յուդա չարագործին և Չ . . . Ս . . . ի պէս
Սասակ ու Վայկնին անիրաւ զրպարտութիւննե-
րովը՝ բարեխնամ և առատագութ Ինքնակալը իւր
անդին հովանաւորութիւնը ազգին վրայէն կը վերցունէ՞
կարծեցիք : Բզգը նոյն Հայոց ազգն է զոր (Ս-
մանեան հզօր Պետութիւնը ձանչցած է 4—Յ դա-
րերէ 'ի վեր և հաստատ գիտցած է անոր առաքի-
նի հպատակութիւնը . և այս մասին յստիսի և հա-
մարձակ կը պարծիմ , որ աշխարհիս վրայ Հայոց ազ-

զին պէս հաւատարիմ, հպատակ և իւր Տիրոջը ան-
զին կենացը միշտ բարեմաղթու և աղօթով շատ
քիչ կա . որովհետև ինչպէս որ մենք մեր սուրբ
հաւատորը ձանչցեր ենք և չենք ուզեր ամէն մէկ
պարտականութիւններէս ետ կենալ, անանկ ալ հը-
պատակի մը իր Տիրոջը հնազանդ ու անձնանուէր
ըլլալը ձանչցած գիտցած ու հաստատած ենք . մա-
նաւանդ անանկ Սեհապետի մը՝ որուն կենաց եր-
կարութեանը ամէն բարի ձեռնարկութիւնները յօ-
յուտ ազգիս չինայելը գիտնալով, միշտ օրհնող և
աղօթող ենք . և գիտենք որ իւր հպատակներուն
յառաջադիմութիւնը իրեն մեծութեանը ու փառքին
նշան կը սեպէ . և բաջ գիտէ որ Տերութեան մը
հպատակը որչափ իմաստուն ու լուսաւորեալ ըլլայ,
Տերութիւնը պարծենալու տեղի կ'ունենայ :

Վանց Ս . . . Վ . . . մատնիչին դուն ի՞նչ
ըսել կ'ուզէիր այն օրը փառային ըսելով լծէ, « Վո-
ղովուրդին մէջ դաշոյն ունեցող կայ », ո՛վ անիրաւ
մատնիչ . հայոց ազգին ինչ բնութեան տէր ըլլա-
լը մինչև հիմայ չտորվեցա՞ր, մինչև հիմա ազգին գոր-
ծերէն ոտքդ ելեր ու գլուխդ դատախազ է կանգ-
ներ, և վերջին օրերը գայլ ու գառը ՚ի միասին
ձարակելը անհնարին ըլլալը գիտնալով՝ ահամայ հը-
րաժարած եք : Ետնք վնաս չունին որովհետև մատ-
նիչ Յուդային փառքը պիտի առնես, ան ալ նոյն
և նման քեզի պէս ըրաւ . Վեթսեմանի պարտե-
զին մէջ զբրիստոս Եստուածը չի ձանչնալ ձեացուց :
Սարսափելի եղեռնագործութիւն . . . բայց ես
նախ քան այս չարագործական մատնութիւնդ քու
անզգամ բարբդ քու սեպհական տանդ մէջ ինչպէս
գործածելդ ու վարուելդ գիտնալով՝ քու այս միջո-
ցիս իմ սրտիս վրայ բացած մահաբեր վերքին դար-
ման մը կըլլայ . քու ազնիւ, հազուադիւտ և առա-
քինի կինըդ որ ազնուական գերդաստանէ մըն էր,
ծաղիկ և միանգամայն քաղցր կենաց մէջ եղած ժա-
մանակը՝ ինչպէս չարաչար վարուելով և նախատե-
ով և օսանագան մղութիւններովդ բերնէն աբիւն

բերել տալով դեռաբոյս հասակին մէջ գերեզմանի
խորանգունդին և ահռելի խաւարին մէջ իջեցուցիր :
Ո՛ր անիրաւ , դոնէ Մատուծոյ քեզի տուած աւանդը
և սուրբ Ալեկղեցոյ սրբազան և անարատ խորհր-
դովը քեզի ընկեր ըլլալու ապերձանկութիւն ունե-
ցողին խնայէիր , նայելով որ իգական սեռէն է և
միանգամայն մենէ փափուկ ու տկար կազմութեան
աէր : Աս այս քու եղէճնագործութիւնդ զիտնա-
լէս շատ դո՛հ եմ . որովհետեւ եթէ այս զիտցած
չըլլայի , ան օրուան քու մատնութիւնդ ինձի իմաց-
նող հրեշտակը միանգամայն հողիս պահանջելու ե-
կած պիտի ըլլար ինձի , և կաթուածամահ հարուա-
ծով զիս մեռցնելու : Բայց ամենագութ բարին Մատ-
ուած ինձի համբերութիւն տուաւ այն միջոցին որ
նոյն դառն մահուանէն ազատելով կարող ըլլամ 'ի
սէր յօգուտ ազգիս ձեր ամենասարսափելի մօրու-
թիւնները ծանուցանելու : Ո՛վ եղէճնագործ , դոն
Սուրբ անարատ Ալեկղեցոյ բակը ինչ բան ունիս .
այն տեղը դժոխոյ անհուն ասպարէզը չէ : Արդա-
րեւ զիտեմ , ասոր պատասխան տալու կարողութիւն
ունիս քու գայթակղեցուցիչ ձերանովդ , թունաւո-
րիչ լեզուաւդ և չարութիւն հնչող բերանովդ և գա-
զանական կղակներովդ և գիշատիչ ակռայներովդ այս
խնդրոյս պատասխանելու թէ , Յուզան ալ մինչև
Քրիստոսի մատնութեան ներկայ չէ՞ր մի արդեօ՞ք .
բայց ինչպիսի՞ք Քրիստոս իր երկրպագելի յարութեամ-
բը կորսնցուց Յուզան առաքելական դասէն , որն որ
Քեղեղեբօղի գահին ժառանգորդ եղաւ . անանկ
ալ քեզի կ'իմացունեմ ո՛վ անիրաւ Ս . . . Գ . . .
որ այսօր մեր մէջէն ատելութեան և անիրաւու-
թեան , ամբարտաւանութեան և դողողութեան սա-
տանայները կորսնցուցինք , հալածեցինք ու նշովե-
ցինք . անգը բերինք Ամենակարողին Մատուծոյ և
Հոգւոյն սրբոյ շնորհիւր Սէրն Մատուածային , ըզ-
խաղաղութիւն , զեղբայրսիրութիւն , զազգասիրու-
թիւն և զամենայն առաքինութիւն , որոնք անշուշտ
և անյապաղ յաւիտենականութեան փառքին և աս-

տուածտեսութեան արժանի կ'ընեն զՍեզ . ինչպէս որ դուն ալ օգոստոս 21 էն 'ի վեր քու սիրելի Յուդայիդ դասակից և քեզի բարեկամ Այլենին սեղանակից ըլլալով՝ Քէեղզեբուզի աթուռն յաջորդներուն կարգը անցար , վա՛յ և վա՛յ անոր՝ որ քու այս անհրաւ և զազանաբարոյ վարքը և ազգամասնութիւնդ ճանչնալէն ետքը քեզի հետ կը տեսնուի . բայց ազգիս ամենափոքրիկ մէկ անհատին կորսուլը չ'ուզելուս կ'իմացունեմ որ զիրենք պաշտպանեն այն թունաւոր օձէն որ Աքամայ ու Աւայի յաւիտեհական երջանկութիւնը թունաւորելով 'ի դժոխս իջեցուց . (Աւան ալ յիշեցի . որովհետեւ ադամներուն մէջ շատերը կարդալ գիտնալով՝ կրնան զիրենք թունաւորելու օձը ճանչնալ . դժբաղդաբար Աւաներուն ամենքը կարդալ գրել չ'իգիտնալով՝ անոնց ալ կ'իմացունեմ որ ազաչեն իրենց Աքամերուն , որ աշխարհային ամեն օրուան ըզբազումներէն իրենց հոգւոյն համար ալ փոքրիկ մաս մը հանելով՝ անմխիթար չ'իթողուն իրենց սիրելու պարտականութիւն ունեցած Աւաներնին սոյն ազգասիրական գրուածս իրենց կարդալով և ասիկայ իրենց պարտքն ալ է . որովհետեւ ո՛վ որ չ'ուզեր Աւան ուրիշի մատնել , թող այն Աքամը այս Յուդային պատմութիւնը Աւային ընէ) . ո՛վ չ'իվիտնար և չ'ի սարսափիր այն Այլենէն . որովհետեւ ինչպէս որ Այլեն իւր հարսզա և անմեղ եղբայրը սպաննեց , այս ալ՝ աստուածային հրամանաւ իրեն կենակից և ամուսին եղողը սպաննեց . ալ ո՛վ չ'իվիտնար ասանկ զազանէն թէ զինքը ալ կսպաննէ հոգւոյ վերքեր տալով . ահա մենէ իրեն բարեմբաղթութիւն Այլենի փառքն ալ . ո՛ր յիմար չ'իսարսափիր արդեօք այս պատառիչ վայրենի և բարբարոս զազանէն , որ Քրիստոսի հօտը մատնել կուզէ , զՔրիստոս . արհամարհած կ'ըլլայ , և եթէ ձենէ մէկն ալ ասկէ ետքը զանիկայ պատուէ , Քրիստոսի հօտին թշնամի և միայնգամայն Քրիստոսի ասելի ըլլալուն անկասկած եմ . ուրեմն կ'զգուշայնեմ իմ սիրելի և հարազատ ազգիս ամենափոք-

ըիկ մասը անգամ այս կոտորիչ, չար, ժանտախտ և պատառիչ Թունաւոր գազանէն, և Վրիստոսի հօտին Յուդայ և մատնիչ եղող չարէն իբրև կոտորիչ, կիզիչ և այրիչ կայծակ հեռանան ու փախչին: Ըսանկ մէկ քանի հատ չար մատնիչներ գրտնուիլը ճանչնալով՝ նախամեծար համարենք Վրիստոսի արեամբը գնեալ անմեղ դառանց հօտէն աքսորել և նետել զանոնք ու հեռացրնել՝ ՚ի փառս Վրիստոսի որպէս զի մէյմ՝ ալ ասանկ ազգակործան չարիք չի պատահի մեր ազգին մէջ, և որ ըստ օրէ պէս պէս առաքինութեամբ բարգաւաճեալ կարենանք հոգևոր և մարմնաւոր երջանկութեան ասպարէզը դիմել: Ընչիւ և հարազատ հայրե՛ր լո եղբայնե՛ր, երբ օգոստոս 21 ին այս մատնութիւնը ըրաւ, իսկոյն իմացայ սրտիս վրայ ծանր և մահաբեր վերք մը բացուած. ինչ ընելս չէի գիտեր. սրոշեցի որ երթամ ու այս անզգամը անձամբ տեսնեմ, կարծելով թէ այս մատնութեանը վրայ գոռոզաբար չի պարծենար. որով սրտիս վերքը առ ժամանակեայ կերպիւ ցաւէ ու տանջանքէ ազատ ըլլար, գիտէք ինչ ըրի, ե՛ղբայրներ, գտայ զինքը Իսկիւտարու շոգենաւին նաւամատոյցին վրայ. և հետը ընկերանալով շփոթութեամբ կ'սպասէի այն անիրաւ բերնէն մատնութեան խօսքը. ո՛վ անիրաւ . . . անբարտաւան Յուդան անգամ ըրած մատնութեանը վրայ ստրջացաւ: Իսկ դու չար քան զՅուդայ ի՛նչպէս կը պարծիս անիրաւ և զրպարտիչ մատնութեանդ վրայ: Վիտէ՞ք ինչ կ'ըսէ սիրելիներ: (Պու չափզընլարըն իչինտէ քամալըլար վար) իրաւ, առանկ ըսիր, կը հարցընեմ նէ, կրկին մատնութիւն կ'ընէ: Վիտէ՞ք ինչ կ'ըսէ ձեզի համար (պասթօնլըլարտա վարըտը. հէլպէթ պասթօնլար շիշի իտիւէր): Ո՛վ չար, անիրաւ մատնիչ . . . ինքզինքս հիմա մահէ ձրի ազատած կը համարիմ, և կաթուածամահ ըլլալով փողոցը չիմնալուս համար Ըստուծոյ գոհութիւն կուտամ. . . սակայն սրտիս վերքը կրկին բացուեցաւ ու երանի թէ այն միջոցին եր-

կիրը պատուէր ու զիս իր մէջը առնէր . ո՛հ . . . .
որքան սարսափելի վայրկեան ու վտանգաւոր ժամա-
նակ շքմարիտ ազգասիրի մը համար , ո՛վ չար և
անիրաւ արհամահիչ Մտուածային հօտի և մատ-
նիչ Մտուածային աւազին , արդեօք Մտուածմէ-
ջիվախցամք . միթէ մարդոցմէ՞ ալ չես ամաչէր . չի
զիտե՛ս որու համար զըպարտութիւն և մատնու-
թիւն կընես այն աղնիւ , հաւատարիմ , արդար և
Քրիստոսի հօտը եղող հայոց ազգը չէ՞ մի ար-
դեօք . ( )սմանեան հզօր Պետութեան տուջև ճշ-
մարիտ հապատակութեամբ իր հարազատութիւնը
կրկին և կրկին փորձերով հաստատող , և չորս հինգ
դարերէ ՚ի վեր իր հըպատակութիւնը անխախտ
պահող հայոց ազգը չէ՞ մի . այն հայերը չէն
մի որ Յունաց ապստամբութեան ժամանակը ինք-
զինքնին զոհած և հպատակութեան արդար պար-
տականութենէն երբէք խոտորած չէն , այն հա-
յերը չէն արդեօք , որ անցեալ տարի բողոքակա-
նի մը թաղմանը առթիւ մեր բարեգութ ինքնա-
կալ ձէննէթ մէքեան Գեթիհ՝ Սուլթան Մպտիւլ
Մէճիտ կայսեր բարի դիտաւորութեանը հակա-
ռակ Մտիրնէ գափուի ազգային գերեզմանատան մէջ
անտեղի խռովութիւն մը ելած ժամանակը զինուոր-
ներուն վիրաւորած ատեն՝ անոնց ձեւքը կոտորած
զմելին մը անգամ չիտեսնուեցաւ . կոտորուելին
մօտ էր . բայց նոյն կէտին դարձեալ իրենց հպա-
տակութեան անարատութիւնը չաւրեցին ու պա-
տիւնին չաղարտեցին : Արդ՝ ուրսափելի՛ եղեռնա-
գործ , որ կամ ինչ իրաւամբ կը յանգգնիս կա-
ռավարութեան մատնելու այն անմեղ ժողովուրդը՝
որ իրեն մահ կը համարի , երբոր կարավարու-
թիւնը վրայէն վերցունելու ըլլայ իր բարի հա-
յեցուածը և հպատակութեան իրաւունքները ջնջել
ուղէ : Ո՛վ անիրաւ , այն հայերը չէն , որ մէկ
կիւալ մը անգամ չէն պահեր իրենց զըպանին մէջ
վախնալով որ չըլլայ թէ տուն գացած ժամա-
նակնին զըպանէն իյնալով՝ իր տղայքը առնեն ու

իրենց աչքը կամ ուրիշ մէկ փափուկ տեղ մը
խօթելու վտանգին մէջն ըլլան . այն Հայոց աղ-
զըն է , ո՛վ անիրաւ , որուն համար , անիրաւ զոր-
պարպուծիւն կ'ընես "խաճա ունին կամ պասլօննին
շէշէն է , " ըսելով : Ո՛վ անզգամ , արդեօք զմեզ մեր
սիրելի և մեծազօր Տէրութենէն անիրաւ կերպով
զատած ժամանակդ Յուդայէն սլակա՛ս պատիժ
պիտի առնես : Ո՛վ չար դուն որ այն ժողովուր-
դին անմեղ արեանը կը փափաքէիր , մարդոց սու-
րը մեր վրայ բարեմաղթած ժամանակդ . արդեօք
նոյն ժողովուրդին արիւնը քեզի և քու զակընե-
րուդ դատախազ ըլլալով Աստուծոյ կայծակը և հը-
զօրագոյն սուրը քու և քու չար սերունդիդ վրայ
չիպիտի հասնէր կամ չի՛ պիտի հասնի այժմ : Վրօ
խելքովդ ի՛նչ կ'ըսես , յի՛մար . արդեօք Տէրու-
ծիւնը յիշատակարաններ , հաշուետոմսակներ ու
բարեգործական գրուած չունի՞ մի կը կարծես . ար-
դեօք Սայիսի 28 ին Հիւնքեար—Իսկէլէսիի հով-
տին մէջ Քրիստոսի անմեղ զառանց հօտին ցան-
կալի և միանգամայն պատուելի ու գովելի հանդէ-
սը Տէրութիւնը իր յիշատակարաններուն մէջ ար-
ձանագրած և Հայոց ազգին հաւատարիմ հպատա-
կութեան ցանկին մէջ զրած չէ՞ . նոյն օրը չէ՞ր որ
այն սիրագունմար աղնիւ խումբը վսեմափայլ Աելիմ
Փաշային բերնէն սա վկայութիւնը լսեց : Պոսնճա
Վափընդան պէրու պոս գապար Ճէմաալիսան Բարէնիէկոյ
պիրպիրլէրինի Գաբնաաշ կիպի սեվէն վէ կիւշ կիպի Գոփ-
չայան բայէլէր կէօրմէմիշ իպիմ : Ըհա՛ այս արդարա-
խոհ Փաշային է որ կ'ըսես , անիրաւ թէ ժողովը-
դեան մէջ դաշոյն կամ զինաւօր գաւազան կրողներ
կան : Սի՛ծէ նոյն հանձարեղ պաշտօնատարը քու
վար զգացումներովդ զգածեա՛լ կը կարծես . այն աղ-
նիւ անձը կ'անարգէ քու մատնութիւնդ , և ազգա-
սիրական սրբազան կրակովը վառեալ աղնիւ երիտա-
սարդներուն կատարած շքեղ հանդէսը կը գովէ ու
կառավարութեան պարծանք մը կը համարի : Ար
խնդրեմ արգոյ ընթերցողներէս որ այս աստիճան

կծու գրելուս համար չնախատեն զիս . որովհետև ազգասիրութիւնը այնչափ կը դրձէ զիս . որ ազգիս համար եղած սուտ և անիրաւ զրպարտութեանց վըրայ լուծիւն պահելը անկարելի է : Ս . . . Վրաստան զրպարտին է որ ինծի համար հրապարակաւ հերետիկոս է ըսելու կը յանդգնի , ինծի համար որ Վրիստոսի ճամբան կեանքէ և ամեն բանէ առաւել ըլլալ գիտեմ , և երբէք ուզած Մատուած պաշտութեան արատ բերելիք ընթացքի մը մէջ գրանուիլ՝ որ մարդկային տկարութիւնս ներած է : Մ . . . Ս . . . Վ . . . ն է՝ որ զրպարտութեան և մատուածեան սովորած ըլլալով և այս գարշելի թոյնը իր բոլոր երակներուն ու ոսկորներուն մէջ ընդունած ըլլալով կը բամբասէ և յանիրաւի կը զրպարտէ զիս “ հերետիկոս է ” ըսելով : Վիտցած ըլլայ , որ կը

Շարանահոփիտիտիտ

Լ.Օ.Վ

Ս . . . Վ . . . ի՞նչ կը կարծես արդեօք պատրիարքը ուզելով և միանգամայն ազգին գործքերը քու չար կամքիդ համեմատ կարգադրելու փափաքովդ պիտի կրնաս ալ քու մոլար և յիմարական գործադրութիւններուդ ձեռնամուխ ըլլալ , ալ ասկէ ետքը ապահով գիտցիր որ ազգին երկու աչքին պէս սիրած և յարգած ու պատուած բարեսիրտ և ազգասէր ամիրան չէս կրնար ապօրինաւոր կերպով նոյն բարձրասպառի ամիրային ազգասիրական ու բարի սիրտը վիրաւորած ըլլալուն նոյն վերջին գարման մը ընելով ամէն կերպով ալ ասկէ ետքը նոյն ամիրան չիպիտի յարդենք ու պատուենք կը կարծես՝ արդեօք ալ ասկէ ետքը չիպիտի երթաք նոյն ազգասերին յօգուտ ազգիս խնդիրքներ ու աղէրսներ ընելով ազգին համար ամէն տեսակ ձեռնտութիւններ ընել , ինչ կը կարծես ամէն ստակները դուն ա-

նիրաւութեամբ ուտելու իրաւունքը ուրկէ՞ց առե-
ռէս , (ինչպէս որ մինչև հիմա կերերէս) ինչ դի-
ռէս ով անիրաւ քու 14 սեպտեմբեր ժամը 11 էն
եաքը իրատիէի կամուրջին վրայ մէկումը հետ նոյն
օրուան աղգային ժողովին վրայ խօսած ժամանակը
(օ ջափկընլարաւ լագըրտը քալմատըյա օնլար հագ-
սըղ օլուսլ էտէսիզլըլըլըլինի կէօրաիւլէր) ըսած
խօսքըղ նոյն առաքինասէր և խաղաղասէր ամիրան
ըսելու ըլլանէ արդեօք քեզի ի՞նչ պիտի ըսէ , ի՞նչ
թէ որ անոր սրտին արդարութիւն գիտցած կ'ըլ-
լամ կը տարակուսիմ բայց գիտեմ որ ճշմարիտ քրիս-
տոնեայ է , Վրիստոսի հօար երկու մաս բաժնելու
փափաքով երկպառակիչ ու անիրաւ ամբաստանողին
ի՞նչ պատիժ ու յանդիմանութիւն կրնայ ըլլալ նէ
քեզի ընելուն ու ըսելուն անկասկածեմ , անիրաւ ,
չէս մտածեր որ այն օրուան արքունի բարձրագոյն հրա-
մանաւ աղգային ժողովին մէջ եղողները նախ սրբազան
եպիսկոպոս մընէ որ ժամանակաւ պատրիարքութիւն
ալ ըրած է և ոչ թէ հիմակուան քու ուղած պատ-
րիարքիդ պէս , ո՞վ անմիտ չէ՞ս մտածեր որ նոյն օ-
րը ժողովին ժողվըվողները Ֆէրմանի աչի և սատրի քե-
րեմներով աղգին երէսփոխաններն են . անոնց համար
ասանկ ամբաստանութիւն և հայհոյանք ընէս նէ , ա-
նոնց անձնական պատուոյն տուած ըլլալէդ զատ՝ տէրու-
թեան բարձրագոյն հրամանաւ ճանչցուած և որոնց է-
ֆէնտի տիտղոսներուն արատ բերող ու արհամարանք
ընելու մարդ ինտո՞ր կըլլաս կոր դուն ո՞վ ես , ինչպէս ,
նէճիէ՞ս տէրութիւնը քեզի չի՞պիտի հարցունէ կը կար-
ծես , դուն ով ըլլալդ քեզի պատմեմ (որչափ որ դուն
ինքզինքդ չի ճանչցող անիրաւներէն ես ալ նէ) դուն այն
չարը չէ՞ս որ 21 օգոստոս պատրիարքը ժողովուրդին
բաղմութիւնը սւ շրփութութիւնը տեսնալով երբ պատ-
րիարքարանէն դպրատուն իջնալ չէր ուղեր և ժո-
ղովուրդին խաղաղասէր և առաքինի մասը պատ-
րիարքը կարգիլէր դպրատուն իջնալէն դուն այն չա-
րը չէ՞ս որ պատրիարքին քու կուրնալու աչբերովդ
այս կրնես որ արտօրնօք դպրատուն իջնայ և այս

ամենասարսափելի ու ազգակործան խռովութիւնը
եղայ՝ ահա բուն չարութեան թոյնը դուն չես մի՞
արդեօք, *և և* դեռ շատ զրելու բաներ կան . սա-
կայն տպագրիչը կարգիլէ, բայց Մայիս մէկ հրա-
տարակելու զրքերնուս մէջ առաքինի ժողովուրդը
պիտի կարգայ, արդեօք դուն և քու չար ընկերներդ
Մ . . . Գ . . . և Չ . . . Ս . . . ասանկ խորհե՞ցաք
շփոթութեան ու երկպառակակութեան լարը ազգին
գառներուն և ճշմարիտ քրիստոնեաններուն առջև լա-
րելով չարութեան ու խռովութեան սատանային տա-
նելու համար . . . : Ահա քու մէկ երկու ընկեր կա-
մակից ու թունաւորիչ չարերնալ յիշեմ, սակայն ին-
ծի բարեկամ եզող ազգասէրներս ինծի պիտի վըշ-
տանան թէ 4—8 չար ըսիր հիմա 4—8ը 8—10 ե-
ղաւ, սակայն ի՞նչ ընեմ սիրելիներս քօլէռան երբոր
սաստկանանէ՝ յանցանքը բժշկի՞ն կըլայ արդեօք, երբ
որ քօլէռանէ բռնուողներ կայ տէյի իմացունէ, ո-
րովհետեւ ասոնք անձնական կերպով գործածեմ ուս-
տի պարտքս է ու իրաւունքս ազգիս իմացունել :

Ո՛վ Մ . . . Ղ . . . դուն ինչու համոր ազ-
գիս յարգելի ու պատուելի և էն մեծ թաղական
ժողովին մէջ գտնուերես ո՛վ չար, դուն որ իմ հօ-
րըս իրեք տարվան անգործագրելի մնացած կրտակին
ստակը առնել ու ազգին թաղական ժողովքին հա-
ւատարիմ սնտուկին տալու գործագրութեանը չես
ջանար և միանգամայն ամիսմը ու ամիսուկեսէ՝ ի
վեր կերթամ կուգամ և մինչև այսօր անգործագ-
րելի ձգելէդ զատ այսօր որէ 16 սեպտեմբեր թա-
ղական ժողովոյ սենեակը եկած ժամանակս կըսէ
թէ Գրիգոր պաշտօնաւարդ լաբերարէնը ել-եյէ կըսես,
ու ես քեզի կը հարցունեմ թէ որ ամիսուկես միջու-
ցին մէջ դեռ խօսքի նոր պիտի ըսկըսինքնէ, կըտա-
կին ստակը երբ պիտի առնուի . կրկին կը հարցու-
նեմնէ գիտէք ինչ կը սպատասխանէ սիրելի հայրեր
ու եղբայրներ իմ իր ցանած խռովութիւնը պատճառ
կուտայ գիտէ՞ք ինչ կըսէ (որովհետեւ խռովութիւն
ցանող կըսեմ վասն զի նոյն թաղին մէջ գտնուող

ամէն մարդու տուն ժամկոչ կը խրկէ զեռ ամէն մարդ
անկողինը իբէն որ պատրիարքը ուզելու սատանայա-
կան ստորագրութեան մասնակից ըլլալով այն բարե-
սիրտ ժողովուրդը սատանային ցանկին մէջ իրենց
ձեռքովը գրել տալու համար, որովհետեւ ինքնալ սա-
տանային ընկերը ու դաշնագիրը ըլլալը մինչև հիմա
ըրած գործքերը կը հաստատեն) ամէնէ ելե օլմալ, այ
եֆէնաթիմ, եօյլէ իսէ աշամա եթէս ելեյեթէ ելե կը-
սեմ զերս օ եթէս Լեհիսի պէսլեյեձէս լասիս պո- թեթե-
րիսին իրասիլը ճանը պէսլէր, էյ սէսի պիր կէձէ եթէս
եթէս (մեր կերած հայը չի գիտնաք դժողբի բը-
րան մէջ եփած հացնէ) օլմալըն օլ բասիլէի թեթե-
րիմ թի ֆլլէի ուղրոնս եօլիւ Վէ Լեհէֆ օլմալ (սչ
Թէ մինակ հայրըս այլ հօրեղբայրս ալ) նասը օլ բասի-
լէի Լեհիսի իւլ սէնէթէն պերոս քեթսի պէլ զոտոտ իւ-
զէլէ ելէ իրասիլը պոս պիր քալ հաֆլասաթն պերոս Եձ-
բասըլ պըրաթըրսն) ասոր վրայ կը սկսիմ ես իրենց
ճանուցանել ահա իրենց պատրիարքը ուզելով ազգին
կանոնը ու կարգը խանգարելով ու երկպառակութիւն-
ներով ու շիտթութիւններով ազգը կործանելու փա-
փաքնին բացատրել, նախ պատրիարքին երդման
ցութիւնը կը պատմեմ, իսկոյն դազաբարաց, կատա-
ղի, այլանգակ և բոսոզ ու ապստամբ դէմքովը սե-
նեակին մէջ տեղը կը ցատկէ իբրև պատառիչ կապիկ
և կը սկըսի դժոխային ահաբեկ ձայնովը պօռալ, ճը-
լէլ, ու սապտիկ խօսել ու հարցունել, թիմ քեթիշ
թիմ քեթիշ թիմ քեթիշ . . . սեօյլէ պաթայիմ սեօյլէ պաթա-
յիմ, սեօյլէ պաթայիմ խելար դիւրահարի հարցումներ
ընել, գիտէ՞ք ինչ կը պատասխանեմ սիրելիներս սէնիս
սիլակէլէի սալա օլմալ ձեպրէն Վէ միասնիկութիւ պա-
շըրմալէրին ելէ պոտոտ սօրմայա, պոտոտ պեթիլլէի ս-
լէիս ճո-բաթա մահալէ պէյիլ էկէր պո-յմալա արդոս վար
Իսէ Պոպը Լիլ Վէ սայըր լօս քո-թրէիլի պեթիլլէի
( ) սմանիէլիս ճո-բաթա մահալլէրի վար օրայա պէնպէսիլի
ձէլպ իպերիս օրոս ալիմար հի-թի-իլ սահալլարը եօ-
նի-նիս հասքը լասաթի Վէ Լեթիս իպէպիլիլիս պերիմ,
Վէպոս ձէվալըմաթէ քանահալ Ելեյիլ Լեթիլ Վէ Լեթի-

բար լեօսիլէ շէնիտի էջի առաջնայրը պէօյլէ միւստիպէլուիդ
 առաջայ պէնդլէլիւիտի խալուանըն պէօյլիւիտիւիտիւ լուանըլը՝ ,
 ահիւտի մը ապիւիլէի տէ իլուաալը էօյ առաջ հիպի կէնէ սըփը
 սըփը սօրօրսա տայրը պէօլլէլիւիտի ահիւտիւտիւտ իլուաալըլ ,
 կէօյլիւիտիւտ Վէ ինաանլարտան ուլուանմայո-պ թլլուաալուտ
 լա փօրփմայլ ճանաալարըն պոլուանտո-դո-օրտոտ , պէնիտ պո-
 լաանմա միաապիպ ալմայ պէյո- էո-մաըլաափտան փալար կի-
 պի փալարը՝) ոլ սիրելի հայրեր լանք ու ողբանք ճա-
 լինք ու տրտիլիք ասանկ խոովութեան փամանակ այս
 չարերը փամանակէն գտած իրենց սատանայական
 կիրքերը յանգուցանելու , միթէ չէք մտածեր որ ձեր
 սէր ու միաբանութիւն չունենալը չէ որ ասանկ դա-
 զանները ազգին պատուաւոր ու միանգամայն առա-
 քինի դասերուն մէջ կը ձգէ կոր , միթէ ձեր խը-
 ուովութիւնները չէ որ չար և պատառիչ ասանկ մէկ
 քանի չարերը կը ձգէ կոր Քրիստոսի արեանքը զըն-
 ված ժողովուրդը իրենց սատանայական ակրաներուն
 տակ ճրգմել ու ծամել , միթէ ձեր անմիաբանու-
 թիւնը չէր որ ՚ի Քրիստոս խաղաղութեան միա-
 նալով ազգին գործքերը ասանկ չարերու յանձ-
 ներ էք որ տակնու վրայ կընենկոր և բարե-
 սիրտ մէծեր առաքիւնիներ հարուստներ ամիրաներ
 ու տերեր իմ արդեօք ձեր սիրտին առաքիւնութիւն-
 ները կը ձրգէք որ ձեր բարի կամքերուն հակա-
 ոակ ասանկները ազգին գործքերուն մէջ մնալով
 ազգը թունարեն , միթէ սիրելի հայրեր եղբայրներ
 ու տերեր իմ , միթէ ձեր ասանկ շոթութեամբը
 ու կիրքովը , որբերը անմիթար , հիւանդները ան-
 դարման , ծերերը անպատասար , խելքարները
 անտեր (խելքարները անտէր կըսեմ սրովհետև թէ
 որ ազգը խելքարները ժողուելու փափաք ունենայ
 նախ . . . ը ետքը Ս . . . Պ , Չ . . . Ս , Մ . . .
 Պ . . . , Ս . . . Ղ . . . կը ժողվէ ու յիմանո-
 ցը կը դընէ ու ինծիպ կը նախատէ թէ այսչափ
 տարվան ազգը որ խոովութիւնը մեղայ , մեղայ , ու
 անմիաբանութիւնը իբրև հաւատոյ մաս ճանցած
 է , անոնք իրենց կիրքերէն եւ բերել տալու կա-

1041
 94

ըողութիւն ունեցող դուն եղար : Բայց գիտնալով
Յիսուսի Վրիստոսի զօրութիւնը մեծ ըլլալը , կա-
ղաչեմ որ իւր խաղաղասիրական շնորհքը շնորհ ընէ ,
ալ ուրիշ բան չեմ ըներ ահա կարողութիւն ու
գրիչիս զօրութիւնը) բանտարկեալները 'ի բանտի ,
ծարաւները 'ի ծարաւութեան , մերկերը 'ի մերկու-
թեան , անօթիները յանօթութեան , լիճ" լիճ" ամէն
խեղձերը 'ի խեղձութեան ձգողները ահա ձեզի կի-
մացունեմ այս խռովութեան շարունակուելուն փա-
փաք ունեցողներն են (որոնց կարգն են գլխաւորապէս
չամուրձեան , և կրօնքը փոխող դժոխախն դարին
հեղինակը) ու այս փափաքը ունեցողներուն մեր եր-
կրպաքելի Վրիստոս Բստուածը ինչ պիտի ըսենէ ա-
նիկայ բացէք ու կարդացէք : (Սառ . ԻԵ . 34 .)
տի ասիկայ կարդալէ ետքը ձեզի կուգամ լալով ու
ողբալով , արտասուօք ու հեծեծանօք , աղաչելով ու
պաղատելով , խնդրելով ու աղերսելով , որ ազգին կո-
րուստը ու առջևի անդունդը միտքերնիդ բերելով 'ի
փառս խաղաղասէրին տեառն մերոյ երկրպաքելի Յի-
սուսի Վրիստոսի այս խռովութիւնները մեկդի ձը-
գելով սիրով , միաբանութեամբ , հաւասարութեամբ ,
իրաւամբ և կրօնք լուսաւորչականի վայելուչ և Վրիս-
տոսի արեամբը գնված հօտի պատուոյն համեմատ
վարուող ըլլալով մէկտեղ գանք առանց ժամանակ ան-
ցունելու ազգային գործքերը արդարութեամբ վեր-
ջացունելու որովհետև ասանկ մընայ ինչ անպատմելի
գէշութիւններ ելլալը ու ազգը կործանելու վտան-
քի մէջ ըլլալը յայտնի է (հարցօ՛ւցէք բժիշկ մը
գտէ՛ք դանգոռէնան ձդէ նէ ինչ կրլայ ու ինչպէս
մարդը կը մեռցունէ , ինչպէս Սիսակեան Սեծա-
պատիւ Նիկողոս ազան . բայց մեր մէջը ճարտար ,
հանձարեղ , և ուշիմ բժիշկներ շատ ըլլալով այս
հիւանդութեան վտանգը մեզի աղէկ ճանչցուցածեն
ուրեմն փառք մեզի և հազար փառք որ առանկ
բժիշկներ ունինք մեր մէջը մանաւանդ ասանկ ճար-
տար հոգևոր բժիշկներ ալ կայ նէ , շաքարը շա-
պէն զատող մարդ շատ չիկայ . ինչ օգուտ :

Արդարև մեր առաջին թերթին մէջ
ունեցած նպատակնուս երբէք չի հեռանա-
լու համար և դրած ամէն մէկ նիւթերուն
շախմատաղին մէկ կէտին անգամ միշտ
պաշտպան և ջատագով ըլլալնուս, որչափ
որ չէի ուզեր իմ ազգասիրութեան ամե-
նահարկաւոր պարտքերէս չիխոտորիլ կէտ
մը անգամ. և միանգամայն ազգիս էն ու-
չինչ ու տկար մէկու մը ամբաստանուիլը
ինձի ամբաստանածէն աւելի համարել .
բայց և այնպէս թէ որ ասոնց բոլոր կէ-
տերուն դիտողութիւն ընենք, մեր առա-
ջին մասին խորադիր նպատակ և ընարան
դրած գրամագլուխնուս այսինքն սեր
և միաբանութիւն արդարութիւն և իրա-
ւունք և կրօնք լուսաւորչականէն իբրև
խոտորած գտնալով զիս, և երկնչելով
կողմնասիրութեան շահասիրութեան և
մանաւանդ արծաթսիրութեան սոսկալի և
աստեղի վիհերուն մէջիյնալէս վախցած շը-
փոթած և վերջին աստիճան այս մտատան-
ջութիւններու մէջեղած ժամանակս և յու-
սահատած գրիչ ու կաղամարէս բռնարար
մէկ որոշում մը ու խորհրդածութիւն մը
սպասած ժամանակըս վերջին աստիճան

չփոթութեան մէջ ըլլալով յանկարծ խաղաղութեան հրեշտակին ահռելի սարսափելի և միանգամայն քաջ զօրեղ և վահանձն դէմքը տեսայաջ կողմն կանգնած և գիտես թէ հուր և ՚ի դատապարտութիւն և միանգամայն մխիթարիչ դէմք մը ունէր իր վոյս, սակայն այս միջոցին գրիչներուն գաղարման միջոցն է, բացատրելը մինակ աղղասիրութեան ու միաբանութեան և սիրոյ աչք ունեցողները կրնային տեսնալ ու ենթադրել սկսեցի դողալու սարսափիլ գոյնս մոխրադոյն, աչքերըս արտասուակեց և միանգամայն սիրտըս վշտալի եղաւ, այն միջոցին հրեշտակը մեզի պօռաց ըսելով «գիտես ինչու սաստկութեամբ կուգամ. որովհետեւ դուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենասուրբ և երկրպագելի խաչելութեանը յանդգնեցար, չամբըցար աղերսիդ խորագիր դնելու ու տակն ալ ինչ գրեցիր գիտես, սէր և միաբանութիւն արդարութիւն և իրաւունք և կրօնք լուսաւորչական, դուն այս բնաբաններու ձեռք զարնելու կարող մարդ ես, չէ, բայց գիտեմ նոյն օրը որ գրիչդ ձեռքդ առիր Յիսուսի Քրիստոսի երկրպագելի սուրբ խաչը ձեռքըդ առիր ՚ի նշան յաղթութեան և կշիռ շանարատ և աստուածային և միանգամայն առաջնորդ արբա-

յութեան և ուղղիչ առ ամենաբարձրեալըն Սուրբ երրորդութեան , և միանգամայն արտասուակից աչօք և դառն սրտիւք խնդրեցիր աղբիւրն իմաստութեան և ճառագայթ աննկարագրելի յաթոռոյն Աստուածային 'ի հոգւոյն սրբոյ այն իմաստութեան մէկշառախղը, որն որ առաքելոց 'ի վերնատունը շնորհեց , ասոնցմով պիտի կարենաս անպատճառ ամեն բան գրել խօսել, պատմել , ճառել , տրամաբանել , իրաւաբանել և աստուածաբանել , և այս հոգին սրբոյ շնորհքը ունեցողները ինչպէս որ զբարտութենէն նախատինքէն , ծեծէն , թուքէն , տանջանքէն , սուրէն , արիւնէն , և միանգամայն մահէն չի վախցան , դուն ալ ասանկ պիտի բլլաս և կը յուսամ 'ի սէր խաղաղասէրին Յիսուսի Քրիստոսի պիտի բլլաս ալ. որովհետեւ չեկայ աշխարհի մէջ մէկ փառք մը և աշխարհքը մէկտեղ առնելով և բոլոր աստեղները ու համեստեղութիւնները և բոլոր տիեզերք անդամ չեն կրնար հաւասարիլ այս խաղաղասիրութեան փոխարէն առնելու փառքիդ , որնէ այս արտասուակից աչօք հարցուցի , պատասխանեց , դեռ գրիչը չի չորցաւ ինչպէս չես յիշեր բօաւ ահա կառնես այս վարձքը թէ որ ամեն տանջանքի և մինչև մահու պատրաստ բլլաս շատ ապաշելէսեւտ-

քրահա ահա ըսելով իւր սոսկալի և միանգամայն ահաւոր ձայնը հանելով կը գոչէ . . . . “երանի խաղաղարարաց զի նորա որդիք Աստուծոյ կոչեսցին” դուն հիմայ այս Աստուծոյ որդի ըլլալու փառքը ինչո՞վ կրնաս փոխարինել, միթէ հարստութիւն, փառք, ինչ, անդամանդ, և որ մարդը որ կապրի աշխարհքի վրայ այս փառքէն զատ ինչ կրնայ ունենալ, որ քրիստոնեան պատրիարքը ուզելով այս փառքէն կը հեռանայ, որ խղճմտանք ունեցողը մարդու համար Աստուածային անտութիւնէն կը զրկուի, որ անձը սատանայական կրքերու համար ու իր բարբարոսութիւնը առաջ տանելու համար Աստուծոյ որդի ըլլալը ձգելով, հողւով մարմնով սատանային երկրպագութեան կերթայ և որ անիրաւը իրաւանց և արդարութեան աստուածը ձգելով, անիրաւութեան և չարութեան չաստուածին կերթայ երկրպագելու վայ, վայ, վայ և աւաղ կրկին աւաղ, զիտէք սիրելի հայրեր և եղբայրներ ահայն մարդն է զՔրիստոս լացունողը Քրիստոսի չարչարանքները Աստուածութիւնը ևն” ևն” ուրացողը. ահա ձեզի հաստատութիւն սուրբ Աւետարանէն. “քանիցս անգամ կամեցայ ժողովել զժողովուրդ իմ, որպէս հա ժողովէ զձագս

իւր ընդ թեօք իւրովք” ասոր փոխարէն
արդեւք եղողները ինչ պիտի ըլլան ու
լսեն , մանաւանդ շահու համար . Արեւելե-
կան դասք անուն անձունի , անխտեր ,
խենդ , ու յիմար , ստախօս , ու մոլի , և
արծաթատէր , երկպառակիչ ու խռովա-
բար , մասնիչ և յուզան , որ իւր յօղուած-
ները կարգացողը պէտք է որ առաւօտեան
ժամանակ կարգայ կամ ստամոքսը պարսպ
ըլլայ որովհետև հիչ մէկ բանով մը չի մար-
սուիր այս վերի գրուածները՝ ինչո՞վ կրնայ
մարսուիր եղբայրներ տէրեր իմ , լրագրի
մը աղը ճշմարտութիւն և իրաւունք է այս
չըլլայ նէ աղսրդ կերակուրի ալ չի նմանիր ,
բայց ձեռքը առնողը իսկոյն գետինը կը
նետէ , գլխաւորապէս երկպառակիչ ըլլա-
լուն այս միջոցին , նայեցէք անդին լրագիր
մ՝ ալ ունինք պատուական Մասիս , և ա-
նոր հանձարը Արեւելեան դարուն հեղի-
նակին պէս ուրացող կրօնատեսացին չի նը-
մանիր , դուն աղէկ մարդ ըլլայիր կրօնքդ
կը պաշտէիր , չէ թէ դուն հրեայ մը ան-
գամ իր կրօնքը փոխէ նէ զանազան պատ-
ճառներ միտքս գալով կը նախատեմ , չէ
թէ դուն Քրիստոնեայ էիր ինչո՞ւ Աու-
սաւորչական եղար միայն դուն մնացիր
ահադին Պապական ժողովուրդին մէջ խե-
լացի , յիմար , ու ստախօս , այն վերջե

Թերթիմէջի յայտարարութիւններուդ տէրերը կուզեմ (և կուզեմ անպատճառ ամէն մէկ գրուածներուն պատասխանը ու հարցումը արդէն պատրաստ է, ով մասնիչ և ուրացող կրօնքդ ուրանալէդ ետքը Վասիթի բան չէ յուզայի պէս արծաթսիրութեան համար աստուածախօս ճշմարտութիւն և իրաւունք ալ ուրանալ, ամէն չարութիւն և մոլութիւն քեզի համար պատրաստ է, ով խելագար ու շղթայակապ ըլլալու արժանի յիմար դուն ի՞նչ կարծեցիր Սեղուն Միւնատին Վոցեցի տէ, քեզի մնաց միջոց և ասպարեզ տաճկի առածը մոռցար “եաղմուրտան գաշան տօլուա ուստ կէլեր” հիչ դիւահար, Եստուծոյ արդարութիւնը կրնայ խափանուիլ. գրած անձոնարանութեանդ և դժոխային դարուդ մէջ ալ բան մըն ալ տեսայ չեմ գիտեր այն միջոցին գրած ժամանակդ զինով էիր, այս գործքերուն և շփոթութեանց ժամանակադրական պատմութիւն կը գրես եղեր, սա գրածդ ժամ մը առաջ հրատարակէ որ հոգւոյ աչքով կոյրերը կարդան ստութիւնը, բայց համբերէ շատ օրէն խաղաղութիւնը պատրաստ է հրեշտակին թևերուն մէջ, անկէ ետքը հրատարակէ որ շատ գրելու բան չունենալով ամէն մէկ գրին

մեկ մեկ տող գրեմ , յիմար ուրա-
ցող սիրտըդ գիտեմ կը ցաւի ինչու հա-
մար խաղաղութիւնը մօտեցաւ , մեզի +
Բողոք . և հասան չի մնաց տէյի , բայց սա
գիտցի որ անիրաւութիւնը որչափ քիչ
կրնայ տեսիլ թէև սաստիկ ալ ըլլանէ .
անանկ ալ քու գրած ստույթիւններդ , և
Ն խայիմենները տեսնալէդ Բողոք շա-
շըմիչ ըրիր ամօթ չէ գուն այս աշխար-
քի ոչինչ ինչքը չէիր տեսած չտես , ես
շատերը տեսեր աւեր ու տվեր եմ գործ-
քիս մէջու ամեն օր ալ գործքըս այս է ,
այն ստակները պահէ որ Յուդային հետ
մեկտեղ ընկեր ըլլալով չարութեան դրա-
մադլուխնիդ անարատ Քրիստոսի ժողո-
վուրդը մոլորեցունք յանցանքը քուկը
չէ այն անխղճմտանքին է որ քեզի պէս ու-
րացողին ստակ կուտայ չիտեսնալով անդին
խեղճ անտերունչ տառապեալ որբերը ու
աղքատները , թէ որ քու անճոռնի գրի-
չիդ համար կուտա . կարծեմ ես քէնէ
գէշ չեմ գրեր ու ձրի է քեզի տուած բա-
րանին թող հիւանդանոցին խտան ու քան
ես ուզածնուն աղէկը կը գրեմ ես կողմ
ու մողմ լուսաւորութիւն ու խաւարու-
թիւն չինտես ինչ չունիմ մինակ Աստու-
ծոյ կողմը կուզեմ . բայց վայ անոր որ ի-
րաւունք չունի ու քովըս կուզայ իսկոյն ի-

րաւանց ու ճշմարտութեան բոցէն կերի ու
կը մրկի : Յիրաւի վերը բսինք որ այն
քեզի տուած ստակնին հիւանդներու որ-
բերու , աղքատներու , խեղճերու տան ,
սակայն ս'նալեցա մտնալով որ դուն ալ
հիւանդ ես խելքով ու մեռնելու մօտ վը-
տանդաւոր , որք ես Սուրբ եկեղէցիէն մո-
լութիւններովդ դուրս մնացած ըլլալուդ ,
աղքատ ես հանճարով , խեղճ ես . ամէն
մեկ կերպով ու ասանկով մուրացիկ ալ
ըլլալու իրաւունք ունիս . յիշէ Դաւթի
մարգարէութիւնը : Ահա քեզի գրեցի և
քու նմաններդ որ այս միջոցին ազգը վեր-
դովելու գրիչ կը գործածեն իրենց շահուն
համար , (և զայս անցանէ «-» կէտը միտ-
քերնին թող բերեն , հարը զակէն զա-
ւակը հօրմէն թող չի գիտնան զատելը
դիւրին բան ըլլալը , իրենք չի գիտեն նէ
թող ոչխարներուն հօտերուն վրայ նային
զառներուն ու ոչխարներուն զատուած
ժամանակի թշուառութիւնը թող միայր
բերեն , ձեզի կը խոստանամ լրագրապետ-
ներ , յայտարարներ , հրատարակիչներ այս
միջոցիս մոլորութիւն քարոզող և երկրպա-
ռակութիւնը իր շահուն համար ազգին
սէրէն ու միաբանութենէն եւել սիրողներ ,
որ խաղաղութեան ժամանակ տող մը
զրելու անկարող ըլլալնուդ ետքը գրած-

ներնիդ ալ գրավաճառներուն քովէն առնել ու պատրուտել կուտամ ժողովուրդին՝ անոնց մէջէն ինչ հոտեր գալը անոնց հատուտել տալով . ու ետքը գրավաճառներն ալ ձեզի կ'ելլան կ'անիծեն հիմակուան բոլոր խաղաղասէրներուն հետ . կ'ողէի ուրիշներն ալ գրել . բայց աղջիկ քեզի կ'ըսեմ , մեծ հարս դուն հասկցիր , այս չափով բաւականացայ . ու որովհետեւ գրիչս որչափ կը սաստէ , բայց տալագրիչը կ'արգիլէ՝ այսչափ գիր մէկ շաբթուան մէջ տրպելը անկարելի է , ըսելով . արդէն ժամանակ շատ ունիք , մինչեւ ժամանակս ՚ի ձեռս մերէ , գործեսցու՛ք զքարիս , մի մոռնար ու մեռնելէն առաջ ազգութիւնը ձրգելու երբէք և ոչ միտք և մեռնելու ժամանակնիս ալ յաջորդներնուս ալ՝ այս ժառանգութիւնը պարծենալով պիտի ձգենք . հիմա ոմանց սիրտն ալ ասիկայ իմանալով վերաւորուեցաւ , որ ասոնք կիրքով ազգէն չի պիտի հեռանան “ու կրիւք եղած մեղքը ներելի է” ինման չար ու վայթակղեցուցիչ և հայհոյիչ երկրպագելի աթոռոյն չեն ասոնք , այն կիրքերը չունին այն քանի մը մօրւորները որ ասոնք ընելու կը փափաքին . թող գիտնան կը պօռամ կը ճչեմ — չարեր — չարեր ձգեցէք Քրիստոսի հօտին ետիւն . ձեր շահուն համար Աուսիոյ ընե-

լու դիտողութիւննիդ պարապ, փուճ, ունայն է. լուսաւորեալները ահաանիճելնուդ բուն պատճառը անոնք ճանչցած են. իրենց լուսաւորութեամբը Օսմանեան մեծազօր տերութեան և առատագութ Կնքնակալին ինամքներուն յարգը, ու երբէք անկէ չեն հեռանար, և ամէն օր կեանքերնուն մէջ ազօթք ու բարեմաղթութիւն կընեն, չէթէ ձեր մէջգտնուած շատերուն պէս որ անոր քաղցրածաշակ հացը ուտելով ժողովուրդը անմեղ դառները և հաւատարիմ հպատակները Ռուսիոյ յանձնելու համար այս անտեղի շփոթութիւնները հանեն, Բարձրագոյն Գուռը աղէկ ճանչցաւ Պուլղարներուն Պապական չըլլալուն համար Ռուսիոյ բրածները, մենք ոչ Տէրութիւննիս ու հպատակութիւննիս ոչ ալ կրօնքնիս ու հաւատքնիս կրնանք ձգել, յոյսերնիս կարեցէք, դարը ուրիշ է, և մեզի ալ Ռուսիոյ գերիները կամ Պուլղարները մի կարծէք. Եմերիկայի պատերազմը ու Ռուսիոյ մէջեղած շփոթութիւնները ինչու համար ըլլալը յիշեցէք, ազգը մեծ է, ազգը սիրելու ազգ մըն է, ազգ ենք, եղբայրներ հայրեր, տէրեր, սիրելիներ, ու իմ աչքիս լոյսերը. լալով ձեզի կրսեմ խաղաղութեան հրեշտակը ասանկ կրսէ, ինձ իմօրիկ մի ընէք խաղաղասէր հրեշտակին ահագին ձայնին

մտիկ ըրէք որուն ձայնը անպատճառ դատաստանի օր մտիկ պիտի ընէք, հիմայ ձեր ոտակներովք ժողովուրդին արդարութեան և իրաւանց ձայնը խախտելով չ'նմանիր այն օրուան ձայնը, որուն ձայնովք կեանք և մահ յախտենալիսնութեան պիտի առնենք. արդ եկէք եկէք եղբայրներ այս պարսոյտիս մէջ այսօր վրնէ անոր մտերմութիւնը ստանանք ու անոր խօսքը մտիկ ընենք, որ այն ալ մեր առջևը իյնալով ուրախ ու զուարթ արքայութեան ամենացանկալի ուրախութեանը արժանի ըլլանք. չէ թէ ասանկ երկպառակութեան շիտթութեան և խռովութեան մէջ մնալով Աստուծոյ անհուն պատիժին ու դժոխքին անպատմելի ու ահռելի տանջանքին արժանի. դանք հիմա մեր հրեշտակին առաջին սկսած նպատակին վրայ խորհելու. հարցուցիներ որ չեմ ուզեր ազգին էն փոքրիկը անպամ անարդել ու նախատանաց ոչ խօսք այլ կէտ մը ու գիր մը գրել, մեզի անարդեց ըսաւ որ Աստուծոյ ճշմարտութիւնը արդարութիւնը ու իրաւունքը որի համար ոտքի տակ կրնաս առնել, միթէ Կ-Յ միջոնէ կազմուած ազգի մը մէջ Ծ-Յ անհատ չի պիտի գտնուի ասանկ խռովարար ու մոլի որ օտար աղղ մը պիտի կրնայ արհա-

մարհել գրեզ, թէ որ այն ազգը քրիստոնեայ է. անոր հարցուր թէ Քրիստոսի տասներկու առաքեալին մէկը յուզան կ'ըլլայ տէ բան չես ըսեր կը մոռնաւ. ինչ իրաւունքէ որ 4-5 միլիոն ազգի մը մէջ 5-6 մոլի գտնուիլը մեր գրելուն ազգաստեաց մոլութիւն կը ճանչնաւ. թէ որ Քրիստոնէութենէ զատ ազգ մընէ, հարցուր անոր որ աշխարհքիս մէջ մէկ քանի հոգի գտնուած ժամանակ Այայէնը Աբէլը սպաննեց, ու արիւնը դատախազ եղաւ նէ՛ Սուրբ գիրքերը չի վախցան ասի պարտաւանք է տէյի գրելէ. ու գրելնուն համար արդեօք մենք չե՞նք մի յարգեր այն գիրքերը. ըսէ անոնց ըսաւ որ Աստուած Իսրայէլացոց արդարութիւն աստուածային և իրաւունք ճանչցունելու համար մի թէ Իսրայէլացոց անդրանիկները չի՞ կոտորտեց. մի թէ դուն Աստուծոյ անտահման տեսութենէն աւելի (մեղայ և կրկին մեղայ) բա՞ն ընել կուզես. որ ըրածներդ Պատրիարքի պէս ոչ անմեղները հալածելու դիտաւորութենէ, եւ ոչ Մ . . . Ք . . . յուզային՝ եւ Չ . . . Ս . . . չոր մատնիչին պէս ազգը մատնելու ելլալէ և Ս . . . վարդապետին պէս Արուսաղէմի ստակը պաշտպանեմ՝ ըսելով յայտարարութիւններու, կողմնասէրներու ևն՝,

են՝ տալէ, և ոչ Ա . . Ո . վարդապետի պէս (բատիշահը վէ բաթրիքի սէվէն իմզա քօսուն) տէ յի անմեղ ժողովուրդը անտեղեակ կերպով դժոխքի ցանկին մէջ ստորագրութիւն դնել տալէ, ո՛վ չար Ա . . Ո . վարդապետ, ինէ ի՞նչու չեկարբատորագրութիւն ուղելու. ես Պէօյիքտէրէ չեմ, հոս եմ, ո՛վ ըսաւ քեզի որ Աստուծոյ բարկութենէն վախցող մարդեմ տէ յի կամ ո՛վ ըսաւ քեզի որ այս տարուան դարնան ժամանակ քու Ալէմտաղի ըրած սրբապիղծ վարքըդ Ռարսեղ Գէորգեան Արեքեղբարբեանցին գրասենեակը մի ըստ մի ո՞չէ գրուած ժողովուրդին կողմէն իբրև աւանդ պահուած է ժամանակին հրատարակելու համար. ասոնց ամենէն չ'ամրացա՞ր . հիչ որ չէնէ չի սարսափեցա՞ր մեր բարերար տիրոջը ահռելի և ազնիւ անունը քեզի պէս մոլիին բերնին մէջը առնելու երկիւղէն ու անիրաւութենէն . արդեօք բարձրապատիւ նախարարներէն քեզի այս եղեռնագործութեան համար 'հարցունող չի՞ պիտի ըլլայ մի կը կարծես, ըստ աշխարհական հրամանի մեր բարերար Տէր և Թագաւորը, քու պատրիարքիդ հետ հաւասարցունելու համար. գոնէ "տուք զկայսերն կայսեր և զԱստուծոյն Աստուծոյ" գրուած գիրքը կար-

դացած ժամանակդ Ալեմտաղի կանչած
ճանկերու եղանակովը կը կարդաս. փնաս
չունի, դուն և քու երկու կրօնաւոր (կրօ-
նաւոր ըսեմ մի չըսեմ մի, կը մտմտամ,
բայց կրօնաւոր ըսեմ. քանի մը օր ալ. ու
բովհետեւ ժողովուրդին մէջ մօրուքով ե-
ղողներուն կրօնաւոր կ'ըսեն՝ այժը միտ-
քերնուն հանելով, և կրօնաւոր կ'ըսեն սեւ-
քիւլահայրներուն. անանկներուն՝ որ լուսա-
ւորչական սրբազան վեղար չ'ըջալով սա-
տանայական դժոխային քիւլահէ. Մ. . .
Ո. . . վարդապետ, ալ հերիք է Աս-
տուծմէ չեա վախնարնէ՝ մարդոցմէ ամբը-
ցիր. դուն ո՞վէս, ո՞րու տղայ ես՝ ի՞նչ է ար-
հեստըդ, միտքդ բեր, 10 սեպտեմբեր մայր
եկեղեցւոյ ահռելի սուրբ քահանայից դա-
սը կեցած ժամանակդ ո՞ր կարծեցիր,
ինքզինքդ Թաշտեղէնի անտառը մի կար-
ծեցիր, Յիսուսի Քրիստոսի անարատ և
անմենամաքուր պատարագին սուրբ սուր-
բի ժամանակ քու բովըզ գտնուող ծե-
րունի վարդապետին հետ ի՞նչ կը խօսիս,
այն անմեղն ալ բեզի հետ պատարագի
խորհուրդէն հեռացընելով ու սուրբ շնոր-
քը վայելելէն զրկելով սատանային տանել
կուղես. սակայն անանկ անմեղները ու ա-
նանկ կրօնաւորները միշտ կը սիրենք կը
յարգենք ու կը պատուենք. մեղի կրօնա-

ւոր պէտք է, կրօնաւոր, անոնք Վ. Վա-
տուծոյ արդար ճանապարհը շարունակե-
լով ահա ես և մանկունքիմ պիտի ըսեն
Քրիստոսի ահռելի բեմին առաջը որ հիմա
եկեղեցւոյ բեմը մեզ կը ներկայացընեն
Թէ որ անոնք իրենց պարտքերը ճանչնան ու
մենք ալ լիովին անոնք սիրենք. նոյնպէս
նոյն ինքն Քրիստոսի ահեղ ամենազօր
բեմին առաջնալ պիտի տանին ասոնք ա-
մենքը զխոցողը ճանչցողը և յարգողը մեր
մէջէն որ երկու խօսքի մէջ սարսափելի
ածական մը կուտան (. . .) լեր ըսելով.
մենք անանկներուն զՔրիստոս հայհոյած
սեպելով կը նախատենք ու կանարդենք,
ուրեմն ոչ Թէ դուն ու երկու ընկերդ այլ
հապա ամեն հաւատարիմ Քրիստոսի պաշ-
տօնեաներ ու կրօնաւորներ մեզ ալ ամեն
սրտէ սիրեցէք, և ոչ Թէ ձեր կարգին ու
կրօնքին և միանգամայն Յիսուսի Քրիս-
տոսի նախատինք բերող խօսքեր ըրէք.
մոլորեալ հերձուածող կամ անհաւատ ը-
սէք. ասիկայ Պուրսալը չամուրձին և վեր-
ջին օրերը ինծի համար Մ. . . Գ. . .
Յուդային սերմայէ ըրած ածականն է,
մէկախները չեմ յիշեր որովհետև անմենք-
նալ սիրած ու իրեն երկրպագու Քրիս-
տոսի ժողովուրդնեն:

Գանք հիմա հիմն ամենայն առաքի-

նութեանց այսինքն ամենայն մոլութեանց
խոռոչութեանց և երկպառակութեանց ե-
ղող Պատրիարքին վրայ խօսելու . այսչա-
փը ըսեմ այս մարդուն որ իւր սրբապղղ-
ծութեամբը եկեղեցին անարգելուն, ազգին
պատիւը ոտքի տակ առնելով պատրիար-
քարանք իբրև գողերու ու մարդասպան-
ներու պէս Տէրութեան քաջ զինուորնե-
րովը ու զապթիէներովը պաշարել տալուն
(միլլէթիմ՝ էտէպսիզ օլմուշ) ըսելուն ևն՝
ևն՝ բարձրապատիւ մեծ եպարքոսին և ի-
մաստուն փոխարքային մեզ զըպարաած
ժամանակը ետին ետին նայելով խօսելուն
ևն՝ ևն՝ ասոնք և նմանապէս կիր-
քով եղած երդումը ներելի է ըսելուն ,
բարկութեամբ եղած անհնազանդութիւնը
անվաւեր է ըսելուն , մեղայ եւ մեղայ կրկին
մեղայ Աստուծոյ տունը յայտնի կուտուն
ընելու փափաքին ևն՝ ևն՝ ասոնք Պօլսոյ
տպագրիչները որովհետև ազատ չեն կրնար
տպել , ես անձամբ գարնան Ռարիզ եր-
թալով հան տպել պիտի ասամ . բայց պատ-
րիարք կ'ազաչեմ բարձրագոյն դուռը մե-
ծապատիւ Վէորգ Պէյ ազգասէր և ազ-
գին բարերար տիրոջնուս և հիմն ու-
սումնականաց և ուսումնական բարե-
կարգութեանց պէս , նոյնպէս առաքի-
նասէր և ճշմարտասէր Մկրտիչ աղա Ա-

դաժօնեանին պէս, կամ իրաւաւրաշտպան
և ճշմարիտ քրիստոնեայ (ճշմարիտ քրի-
ստոնեայ ածականը դրի, որուն համար
բոտ հաւատոյ մասին գայթակղեալէ բ-
սողներուն հետ խօսելու համար, որոնք ու-
րսեր է ինչ բոքեր են և պատասխաններովը
մեր գրասենեակը գրուած կան) Ա իչենեան
Սերովբէ ադաին. նոյնպէս արդարասէր
կրթեալ ճարտար և ուշիմ բժիշկներուն
Ստեփան պէյ և Քարունակ պէյերուն.
Նւրոպա անոնց ինչ աստիճան մարդ բլ-
լազնին ճանչցերէ դուք ասոնք ազգիդ
մէջը գտնուելը պատիւ ու փառք սեպե-
լուդ տեղ կատես ու պատրիարքարան ե-
կած ժամանակնին Քրիստոսի փոխանորդի
պէս վարուելուդ տեղ վայրապսք կ'ատես,
Աս բաներուն պատմութիւնը պիտի
կարդաս մինչև այս օրուանը ու մինչև ա-
ռաջի մարտի վերջինը Քարիզ տպուած ու
մէկ մայիս հրատարակուած ժամանակագ-
րութեան մէջ ատրես ունենալով (շիո-
թութիւնք և ազգակործան վրդովմունք
ի պատրիարքութեան Ա. պօլսոյ Սարգիսի)
անունով : Ասոնք ես հիմա առաջուց կը
գրեմ ու կը զբուցեմ որ դուն ալ ժամա-
նակ ունենաս Քարճրագոյն Դուռը խա-
փելու թախտիր գրելու ինծի համար,
բայց ինչ մի վախնար ու աստուծոյ ար-

դարութենէն մի սարսփիր վնաս չունի բայց
սրկէ վախցիր որ դուռնէն արդեօք ինչ պա-
տասխան պիտի առնեմ տէյի, որովհետև
գուռը կը յուսամ որ իր իմաստութեամբ
բը պատասխան պիտի տայ թէ (պէ բաթ-
րիք ուշակ իչին ասլա պիր շէյ եազմատըն
իւք կիւնիւ Փէսատ պաշլարը եազտըղըն
թէֆտերինտէ նիչին ատընը եազմատըն
պու ուշաղը նէ շինտիէտէք սէն կէօրտին
բաթրիքխանետէ վէ նէ պիզիմ թարաֆ-
տան կէլէնիէր օ սենին նասլ ատամ օլ-
տուղունուն մազպաթասը ճեպինտէ սաք-
լամըշ օլույօր, սէն օնու թանըմասըն պի-
լէ, էսնաֆընը սօռույօրում հէփսի խօշ-
նուտ կիպի պազիրկեանլար հաքեղայ սէն
նասըլ ատամ թանըյօրսըն տէյէմէսին
քի պու ուշաք բարայ եէյօր պէօյլէ տէմէ-
սին տէ իքպալտէ արքասընտան քօշանօր
ըմըշ, շինտի պիզնէ եաքալըմ.) որովհետև
չիմօռնանք սիրելի եղբայրներ մեծեր ու տէ-
րերիմ որ պատրիարքը ուղղոյներուն մէջ
շատ օտար տէրութեան հպատակներ կան,
կրնամ համարձակիլ ըսելու որ մէկ քա-
ռորդը Ռուսիոյ հպատակ ու մէկ քառորդն
ալ պարսկաց հպատակ են: Ուստի հիմակ-
վընէ իմացունեմ որ արքայը ինձի փառք է
բանտը պատիւ, շղթաներով տանչել ծե-
ծել տալ շնորհակալութեամբ եւ սիրով

կընդունիմ վերջապէս մահ, փառքով ասոնք
ամենը կընդունիմ. բայց վայ այս խօսքերը
միտքը բերողին անգամ, ես յանճնատու կըլ-
լամ սիրով ասոնց փոխարէն Յիսուս Քրիս-
տոսէ այն փառքը առնելու համար որ կը-
սէ "երանի որ հալածեալ իցեն վասն ար-
դարութեան, զի նոցա է արքայութիւն
երկնից": "Երանի է ձեզ, յորժամ նախա-
տիցեն զձեզ և հալածեսցեն և ասիցեն
ղամենայն բան չար զձենց սուտ վասն իմ,
ցնծացէք և ուրախ լերուք, զի վարձք ձեր
բազում են յերկինս, զի այսպէս հալածե-
ցին զվարդարէս, որ յառաջ քան զձեզ
էին". ահա այս վճիռներով իմ սիրտըս
կը մխիթարվէր երբոր խաղաղութեան
ահռելի հրեշտակը եկաւ ու ինձի քաջա-
լերեց ըսէ՛ ըսէ՛ ըսելով . . 'ի քեզ տէր
յուսացայ մի ամաչեցից յաւիտեան" Տէր է
իմ օգնական յուսմէ երկեաց Տէր է իմ
ապաւէն յուսմէ դողացայց", ու անկէ
ետքն ալ հրեշտակ խաղաղութեան սար-
սափելի ձայնով ըսաւ "դատեա տէր զայ-
նոսիկ որք դատեն զիս մարտիր ընդ այ-
նոսիկ որք մարտնջին ընդ իս" արդ եկու
Սրբազան իմ տեղըս դուն եղեր տէ մի
գրեր մի խօսիր, միթէ Աստուծմէ պատիժ
առնեմ եղածները չի գրելու համար,
միթէ աշխարհքի փառքին համար հո-

դիս ծախսեմ, ժողովուրդին մինչև հիմա տրուած դայթակղութեանը պէս ես ալ բեհեղղէփուղի ասթուր մի նստիմ ո՞չ ո՞չ ատնց ամենը իմ բարի պահապան հրեշտակս թող չիտար բներու ու Նստուծոյ ճամբէն հեռանալու, սակայն ժողովուրդին սյարանը բսեմ չեմ զօւ բներ պապի թաղական ժողովներուն պատրիարքը ուղեցերի պէս բայց սյաչափը կը գրեմ:

Բայէք սիրելի տերեր եղբայրներ իմ և միանդամայն Քրիստոսի արեամբը դրնված Քրիստոնեաներ, և քրիստոնեայ պարծենցող Ղուսաւորչական հայեր, և ատնց հայր ճանչցուած պատրիարքը կուղենք ստորապրութիւն ժողովող Արժնաւորներ, ձեզի ամեն կերպ սուրբ գիրքերէն տալէք վկայութիւններս հաստատութիւններս և երաշխաւորութիւններս մէկդի մընայ իմ աղերսիս շարունակութեանը մէջ կը տեսնանք, կը խնդրեմ որ սա Սահմանադրութեան տետրակը կամ կանոնադիրքը ձեռքերնիդ տանէք (կը խնդրեմ կըսեմ որովհետև աղէկ գիտեմ որ սահմանադրութիւնը չենք ուզեր բառներուն մէջ անանկներ կայ որ տետրակը անգամ տեսած չունի բայց եթէ ուրիշներու չար և երկպառակիչ բեղուներէն խաբվելով քանի՜ հողիներու չար կիրքերուն ծառայ ըլ-

լալու կախորժենկոր ակամայ ուրիշներուն մտլութիւնները յազեցունելու համար, որովհետեւ անանկներէն սահմանադրութիւնը չուղողները և այն աստիճան մարդիկ որ շարունակութեան մէջ եթէ հարկը պահանջէ պիտի տեսնայք) հոն գրված է պատրիարքին աղէկ կամ գէշ ըլլալուն կամ հոգևոր գլուխ եկեղեցւոյ ճանչալու արժանի մարդ է չէ թէ, Քրիստոսի արեամբը գնուած հօտը իմանգարիչ ըլլալը թէ չէ, բայց Աստուած ամենաբարին ինչ պէս որ ամեն բան իւր անսահման տեսութեամբը ամէնակատարեալ կերպով կարգադրած է, անանկ ալ Սարգիս Պատրիարքին սիրտը աղէկ քննած ու Անդրիանուպօլիս ըսած ազգին երկպառակութեան վիշտին վրէժխնդիր ըլլալու համար Սահմանադրութեան տեսարակիները որդ թուղթին ցանկի ետին անանկ կերպով մը իր վճիռը իր ձեռքովը գրեր է որ հիմա մեկնութիւններովնիս սիրելի հայրեր ու եղբայրներս քաջ տեղեակ պիտի ըլլանք Սրբազանը հոգևորապէս պատրիարք և Քրիստոսի փոխանորդ ճանչալը մեզի ու եկեղեցւոյ արատ ըլլալը մեղայ և կրօկին մեղայ. . . .

Ահա Սահմանադրութեան մէջ եղած տեսան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի երկր-

նիլ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դասանելն
— ասանդոմելննէրը անխախտ պահել. մարդկու
թեան հարկաւոր եղած անհրաժեշտ գի-
տելեաց ուսումը ազգին ամեն աստիճանի
թէ մանչ և թէ աղջիկ տղայոց հաւասար-
ապէս ծաւալել, աղջային հաստատու-
թիւնները պայծառ պահել, ազգին հա-
սոյթները (եկամուտները, կէլիւրները, ի-
րատները ասանկ մէկ բառը երեք անգամ
կրկնելու. պատճառը քերականական կեր-
պով երկու միտք ունեցող բառի մը գէշ
միտքը հասկցողներուն հախար է) օրինա-
ւոր կերպով աւելցնել և ծախքերը իմաս-
տութեամբ տնտեսել, ազգին ծառայու-
թեանը մըշտնջենապէս նուիրեալ անձանց
կացութիւնը (այսինքն ըստ հրամանի բար-
ձրագոյն Ղրան պատրիարք մը ևն՝ ևն՝
ուրիշ մը որ Բարձրագոյն գրան հրամա-
նին համեմատ վարվելով իր պարտակա-
նութիւնները կը ճանչնայ և թէ ըստ հոգ-
ւոյ և մարմնոյ ժողովուրդը հանձարեղ և
խաղաղ կերպով կրնայ կառուարել այն
մարդը երկար ժամանակ կամ մինչև ի
մահ իւր իշխանութեան մէջ պահելն է
նուիրեալ անձանց կացութիւնը ըսլածը) լաւցնել
և ապագան անդորրել, կարօտելոց խնամ
տանել հայրաբար, աղջայնոց մէջ ծագած
վէճերը, այս (առաջնորդներու առն ու կը-

նոջ և կամ գերեզմանատուններու, ժամերու, մատուռներու, ազգին կալուածքը կամ ստացուածքը եղած ապրանքներու, ևն" ևն" և ոչ թէ սահմանադրութիւնը չուզողներուն խօսքին յարմար տերութեան և բարձրագոյն դրան վերաբերեալ վէճերը արդարութեամբ խաղաղել (և ոչ թէ ոմանց ըսածին նայելով կամ սահմանադրութիւնը չուզողներուն պէս դրան պէս վճիռ տալ, որովհետեւ մենք որ Բարձրագոյն Դրան հրամաններուն ամէն կերպով հնազանդենք, վճիռները ու հրամանները արդարասէր դուռնեն կուզենք ոչ թէ սահմանադրութենէն առաջ ազգային գործքերու մէջ գտնուողներու պէս ճեպերնուս ծոցերնուս ու քեֆերնուս և կամ մեկ կերպով հաճոյքէ և վերջապէս ազգին բարեկարգութեանն ու յառաջադիմութեանը աշխատութիւն չի խնայել (և ոչ թէ ազգը կործանելու ազգին յառաջադիմութեան ուղղիչ և տուաճնորդ եղող սահմանադրութիւնը ջնջելու և կամ բարձրագոյն դուռը սուտ և սխալ մեկնութիւններ տալու) ահա միակ սահմանադրութեան հիմնական հինգերորդ կանոնը կարգացողը ալ կը հասկնայ ու շփոթութիւնը չի մնար թէ արդեօք կրնայ մի պատրիարքն ալ սահմանադրութիւնը ընդունել մարդարիտը

2 - Պատրիարք Ա . պօլսոյ (արդէս պատրիարքութեան վերաբերեալը համառօտ գրեցինք) գանք Ա . պօլսոյ . անդեօք Առստանդնուպօլսեցիքիս ամէնքնիսայ զանազան մոլութիւններով մեզաւօր ըլլալնիս գիտէինք բայց չէինք յուսար որ Աստուած աւենաբարին մեզ Սօղօմացոցոցմէ ու քոմորացոցմէ աւելի մեղապարտ տեսնալով մեր գլխուն ասանկ քարեր թ տփէ :

3 Պատրիարք Ա . Պօլսոյ Քրիստոսի ծառայ (առջի պատրիարք և Ա . Պօլսին վրայ գրեցինք) Քրիստոսի ծառայ արդեօք պատրիարք , Քրիստոսի ու Աստուծոյ անմեղ և արդար վարքը մտաբերք բեր ու ետքը քու ըրածներդ , " վեհ մեծէ ընդ ձեզ և ընդ մեզ " չէ , արեղակին երկրէ միլիոնաւոր մղոն հեռաւորութեանը չէ ևն " բայց ինչպէս Աստուծոյ փառքը և սատանային չարութիւնները անանկալ քու և Քրիստոսի մէջ եղած հեռաւորութիւնը , ուրեմն Քրիստոսի ծառայ ըսելով մեզ խաբել ու կամբիդ հնազանդեցունել տալու և կամ փառքը յազեցունելու համար այս Աստուածանշան կնիքը շինել տրւիր մեզայ և կրկին մեզայ . . .

4 - Պատրիարք Ա . պօլսոյ Քրիստոսի ծառայ Սարգիս (առջիններուն վրայ մասնաւոր տեղէկութիւններ տուինք գանք Սարգի-

սին միթէ պատրիարք քաջն սուրբ սարգիս վեհանձն սպարապետին անունն է արդեօք քու սարդիս անունդ :

Յ — Պատրիարք կ' պօլսոյ Քրիստոսի ծառայ Սարգիս արք (առջիններուն վրայ քիչ շատ խօսեցանք կարգը եկաւ արքին արդեօք գիտես՝ այս արքը որ սուրբերը որ առաքեալները , որ մարտիրոսները , որնահատակները որ հայրապետները , ինչ կերպով վաստկած են , ի՞նչ չարչարանք և տառապանք , ի՞նչ կործանում և հալածում , ի՞նչ հարուած ու վտանգ . ի՞նչ տանջանք ու սարսափ ի՞նչ արիւն և մահ մատնելով առած են , (արևելեան դար դժոխային պատմաբան կամ անճոռնի տրամաբան կամ կրօնատեաց մոլիին գրածները կարդալուգ յայսմաւուրք կամ վարք սրբոց կամ գործ առաքելոց և կամ սաղմոս , և կամ աստուածաշունչ և վերջապէս աւետարան կարդայ , այս գիրքերուն հայերէսները կայ ինչպէս որ շատ քրիստոնէից տունը կը գտնուի (և ամէնուն տունն ալ պուրօ քօնսօլ , այնա սահաթ են են ըլլալէն աւելի պէտք է և որ քրիստոնէութենէն դուրս եղող կրօնքներու մէջ գրտնուողները անգամ կը կարդան դուն ինչ կընես գիշերները պատրիարքարանը կամ ցորեկները պարապ եղած ժամանակդ :

6 — Պատրիարք կ' սլօլսոյ Քրիստոսի ծառայ Սարգիս արք եպիսկոպոս (ամէնուն վրայ համառօտաբար խօսեցանք ահա կարգը եկաւ եպիսկոպոսին) արդեօր որչափ մեծ ու ահռելի խնդիր, չէ՞ս գիտեր որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս տէր և վարդապետ կը կոչուէր, հիմա որ եպիսկոպոս կոչուելը վարդապետներու կարգէն վեր գտնուողին կը կոչեն ինչ սարսափելի խնդիր ու անվախճան գժուարութիւն աշխարհականի մը ասոր մեկնութիւն տալը սրչափ որ ամէն Քրիստոնեայ ժողովուրդքիչ շատ այս անունը ունենալով չարաչար գործածողին վրայ հողոյ սրբոյ շնորհիւր կրնայ մտածել ալ նէ, մենք կրկին գործը ու աղերսը առաքելապատիւ և Նստուածային շնորհօք զարդարեալ, սրբազան կաթողիկոս արք եպիսկոպոս և յաջորդ աւանդ սրբոյ Վրիգորի Առաւորչի աթոռոյն և բարեխնամ և մարդասէր տիրոջը աղէրսմը պատրաստած ենք յաղագս շիօթութեան և երկպառակութեան. քանզի ասկէ կ'սպասենք կրօնաւորապէս վճիռը, որովհետեւ մենք աշխարհականքս երբէք իրաւունք չունիմք սուրբ եկեղեցւոյ անարատ խորհուրդներուն վրայ խորհիլ անգամ :

Արօնաւորապէս կըրսենք որովհետեւ Քարձ-

բազոյն Կոյան և մեր բարերար ինկնակա-
լին Փերմանի Նշի մէ պերաթի քերէմին
դէ՛մ բան մը չենք կրնար ըսել ու ընել և
իրաւունք չէ : Սիրելի տերեր հայրեր ու
եղբայրների՛մ՝ դիտէք ինչ կրնեք կոր հի-
մա , առջնինս իրազարութեան գրախտը
ահա պատրաստէ : Քրիստոսի ժողովուրդ
որուն արեամբը գնուածէ երկուքի բաժ-
նուած . մէկը մէկ կողմը և միւսը մեկալ
կողմը կեցածէն , ոչ մէկը քայլմը առաջ
երթարով արդարութեան ու խաղաղութեան
կը մօտենայ , և ոչ միւսը ետ ետ երթարով
եռունինս ահապին սարսափելի դժոխային
տանջանքները կայ որոնց մէջը պիտի իյ-
նան անպարտճառ , թէ որ ասանկ շիտթու-
թեան ու խռովութեան մէջ մնան , բայց
աղաչենք առ բարձրեալն 'ի սէր խաղա-
ղութեան և մտղասիրութեան խաչեալ
Յիսուսի Քրիստոսի որ ժամմը առաջ իւր
հոգի իմաստութեան և շնորհաց հոգի ար-
դարութեան և իրաւանցը Լեն Լեն իրկէ որ
ժամմը առաջ իրար սիրենք համբուրենք
գգուենք ու իրբե անառակ որդի 'ի դարձ
գանք (անառակ որդի ըսելով սիրելիներ ի՛մ՝
ձեր մէջը ձեր որովայնէն հանած խաւար-
եալ լուսաւորեալ կոչող ոչ երբէք մէկ մար-
դու մը համար հասկրնաք , որովհետև
... ամենքնիդ ալ տաճար Եստուծոյ որ-

լալու Հնորհքը ու արածնութիւնը ունիք
 Քրիստոսի արեան և մարմնոյ երկրպագե-
 լի Հնորհքներովը դուք ամենեքին մի էք 'ի
 Քրիստոս Յիսուս) և ձեռքերնիս խաղա-
 դութեան հրեշտակին տալով սիրով և ու-
 րախութեամբ խաղաղութեան սիրոյ ար-
 դարութեան և իրաւանց և Առսաւորչա-
 կան սուրբ և անարատ կրօնքով կարող ե-
 դած ստանալու դրախտը երթանք , արդ-
 ասկէ ետքը դուք ձենէ դատեցէք , աղէկը
 գէշը ես որ մեջերնուդ էն տկարը ու գէշեմ
 դիշեր ցերէկ կողբամ ու կուլամ տեսնա-
 լով ինչ գեշութիւններ և մոլութիւններ
 այս միջոցին այս շփոթութիւններուն մէջ
 ըլլալուն դուք որ քան զիս առաքինու-
 թեամբ լուսաւորեալ և պերճացեալէք ինչ-
 պէս այս գեշութիւններէն ու մոլութիւն-
 ներէն չի ձանձրացած ցաւալի վեճակնուդ
 կը համբերեք , արդ սիրելի տերեր հայ-
 րեր ու եղբայրներ իմ և՛՛՛ միլիօնէ կազմ-
 եալ ազգին անպատուութիւն և սքաս չի
 բերելու համար մէկ սիրտ մէկ հոգի լմբն-
 ցունենք որ արժանի ըլլանք թագաւորաց
 թագաւորէն Յիսուսէ Քրիստոսէ լսել այն
 երանութիւնը որ քանի անգամ կրկնած
 եմ " երանի խաղաղարարաց , զի նոքա որ-
 դիք Աստուծոյ կոչեսցին" և ահա այս մը-
 տաւժմունքին ու ուրախութեանս վրայ հը-

բեշտակ խաղաղութեան ուրախութեամբ
եկաւ ձեռքը թափնեայ պսակ մը ունե-
ցած ու ինծի ըսաւ ուրախ լեր ցնծաւ և
զուարճացիր զի ահանշան խաղաղութեան
և սիրոյ բերեմ առ քեզ եւ որպէս զինուո-
րաց նշան է գրոշակ հետևող զինելոց ըս-
պարապետին նոյնպէս նշան է պսակս այս
խաղաղութեան զի անհապաղ բերելոցեմ
առ հօտս Քրիստոսի 'ի 8—10 յաւուր :
Ահա այս ուրախութեամբ ցնծութեամբ
գրիչս ձեռքէս վար ինկաւ , ինչ ուր , ուր
տեղ որ ժամ ըսելուս չըմնաց հրեշտակը
զնաց կրկին գալ խոստանալով :

Մերելի ժողովուրդներ Քրիստոսի և
ազնիւ տերեր հայրեր ու եղբայրներ իմ կը
խնդրեմ և կը պաղատիմ ճանչցէք որ ոչ
Ս . . վարդապետին և ոչ Ա . Ռ . . . վարդա-
պետին հետ . և ոչ Մ . . . Գ . . . և Չ . Ս . .
ին հետ մըտերմութիւն ու գործ ունիմ
բայց աղգասիրութիւնս ու անչափ սերըս
զիս կը բռնադատէ ասոնց այս շփոթու-
թեան բուն պատճառ ըլլալնին գիտցած
ստուգած երաշխաւորած ըլլալուս , և ինչ-
պէս որ ամեն թաղի մէջ եղողին պարտքն
է ժանտախտէ բռնուած հիւանդ մը ըլլա-
լը նոյն թաղին ժողովուրդին իմացունել
որ զիրենք պաշտպանեն կամ փախչին և
կամ ինչպէս որ զինուորներու խումբի մը

մէջ անբուժելի տենդ մը իյնայ ուրիշներ,
 կը փախցունեն կատորածէն ազատելու հա-
 մար և վերջապէս ինչպէս որ ոչխարներու
 հօտին մէջ անգամ հիւանդութիւն մը պա-
 տահած ժամանակը նոյն ոչխարները կը
 զատեն միւսներէն, մնացածներուն կեան-
 քը վատրկելու համար այս պատճառնե-
 րով (Երոստիէ)

Օ Ը Ն Ո Ւ Յ Ո Ւ Ս

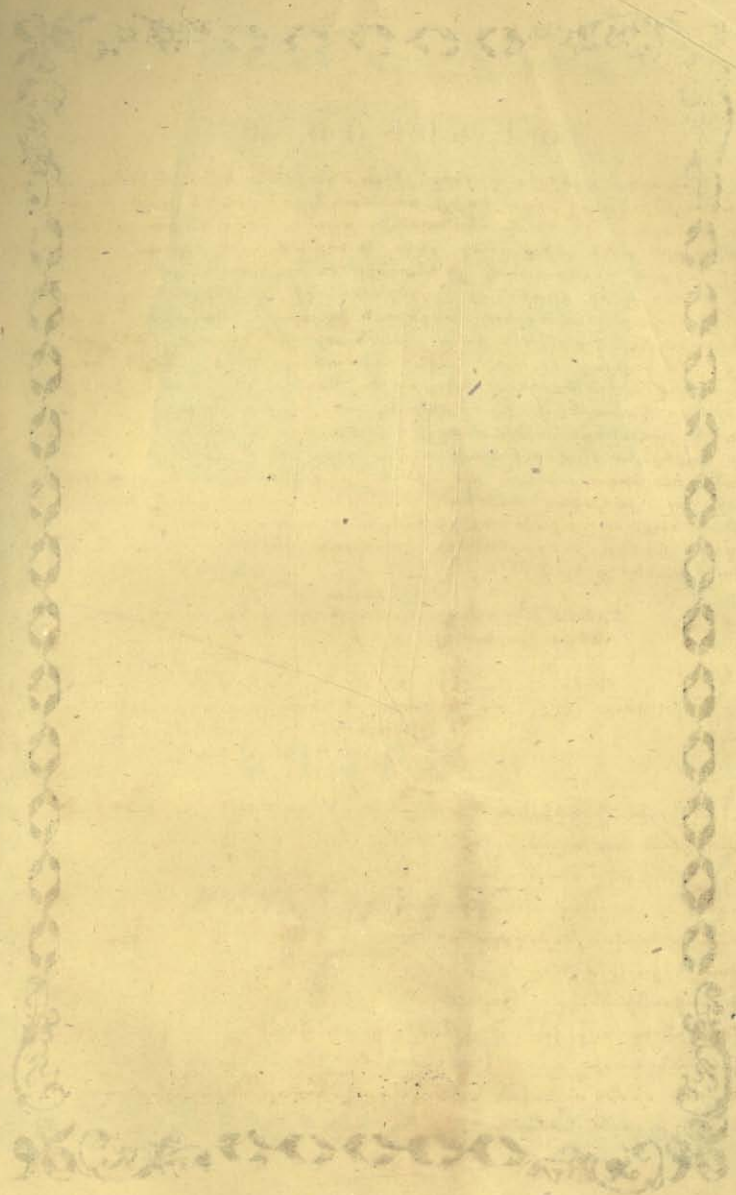
Արգարեւ ազերսիս զիրերը յիրաւի չափէն աւելի մեծ են որ տը-
պագրութիւնն ալ շատ ծախք պատճառելը յայտնի է բայց ինչպէս
որ ազգօգուտ գործի մը ձեռնամուխ ըլլալու սէրը ու փափաքը մեզի
ստիպեցին ամեն կերպ զոհեր ընել 'ի սէր ազգիս որ այս պարագայիս
մէջ անգամ երբէք բուն մը չի խնայեցի եւ որովհետեւ գծրաշղարար
եւ ցաւօք սրտի գիտեմ' որ Ազգերնուս մէջ ընթերցման փափաքը
մինչեւ այսօր՝ լուսաւորեալ տղերուն նայելով, մեռած է: Աւտի
գուշակեցի թէ դերուն մանր ըլլալէն ալ ընթերցողք ձանձրանա-
լով չեն կարգար եւ ասոր համար այս տեսակ գրերով տպել տուի.
աղաչելով որ ընթերցողք կարդան եւ շնորհ ընեն մեր ազերսին իւրն-
դիրները կատարելու. որով մենք ալ աւելի քաջայերուելով 'ի սէր
եւ 'ի յառաջադիմութիւն ազգիս ազերսիս շարունակենք մինչեւ
որ ազգերնիս շիտթութեանց անդունդին բերնէն հեռանալով իրա-
ւանց եւ արդարութեան դաշտին մէջ ընթանայ. եւ խոյն դաշտին
մէջն ալ յառաջադիմութեան հասնելու միջոցները ցուցունելով, ու
անկէ ետքն ալ ուրախ սրտիւ եւ երասխազարտ ոգւով միշտ ազգին
ոգտին համար յօգուածներ ու յայտարարութիւններ եւ հրատարա-
կութիւններ ընելով:

Կնամ խնդրանացս կատարմանը փափաքող եւ ցանկացող՝
մեծաւ յարգանքօք

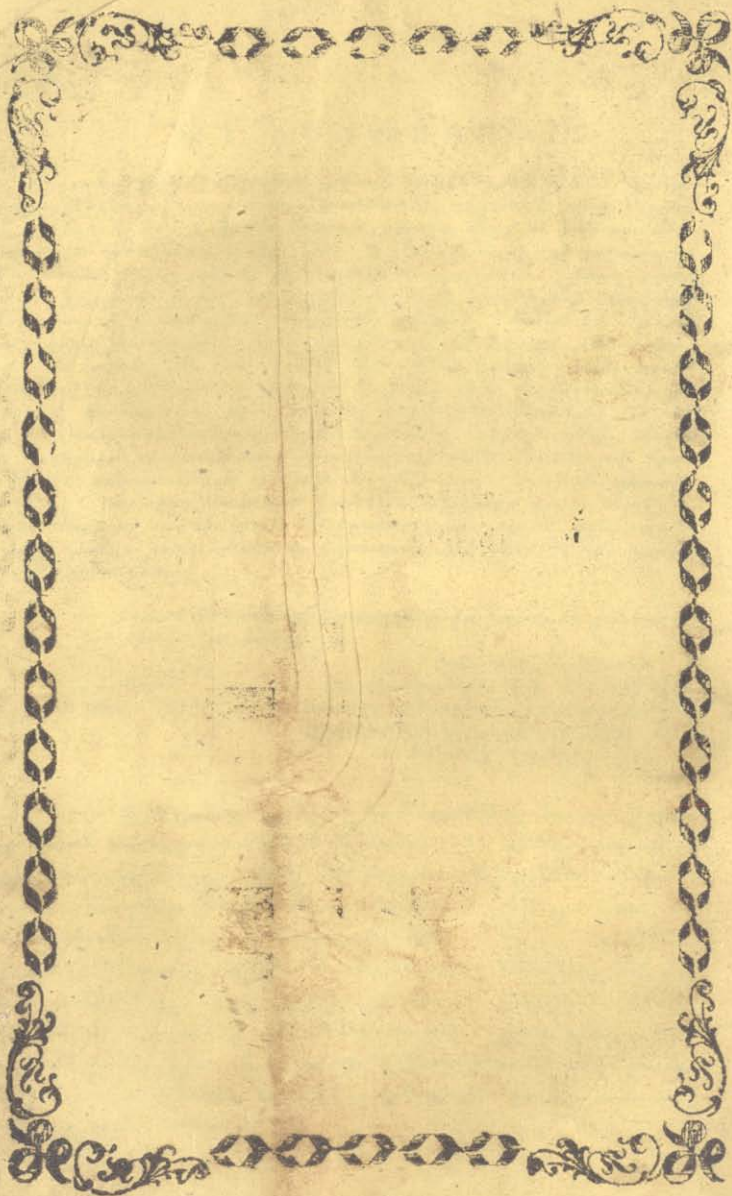
Կ. Պոլիս
21 Սեպ. 1861

Խմբագիր — Տնօրէն
եւ միանգամայն ձրի հրատարակիչ
Բարսեղ Գեորգեան Երեւեղաբեանց
ԼՈՒՍԵՒՈՐՁԵԿԱՆ ՈՒՂԱՓՆՈՒ ՀԱՅ
եւ բնիկ Վոլսեցի

Ինչպէս վերաբերեալ փորձի մը համարանի մը եւ կամ քաղա-
պրութեան ու աղքատաբարութեան մը համար՝ զիս որեւեալ ուստի
գրել ու խօսել սաղաղը սիրով եւ յարգանքով է՝ ընդհանրապէս 'ի փառ-
ազնիւն. եւ որեւորութեան համար է՝ իմացնեմ որ ինթերցարարաց ու-
ստմանախնայան ազգօգուտ օրհնարանը Սէթ — Նոր — Խառն ա-
ռաջին յարիի քրանը մէջ ինչ Ծ. Խրիեն իրենց նամակները կամ աղ-
գարարութիւնները: Իսկ անյամբ զիս որեւեալ սաղաղներն հոն ի-
նչընէն որ սաք կամ որ զքաղաքանց քաղաք ըլլալու փնտալովն
կարենան փորել զիս: Ի՞նչ կաղաչեմ ընթերցողներուն կամ փոփոխող-
ներուն որ մեր անյնական սեղանները զանազան փորձերնուս որ-
տեւ զըլլալու համար:

4989-4995

